

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2020. április – XIX. évfolyam 4. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

A gyolcsoló
Hajnal ragyogása **2**
Toldi Éva jegyzete

A 86-os osztály **4**
Csáji László Koppány
novellája

Versdedikációk
költőtársaknak **7**
Csontos Márta dolgozata

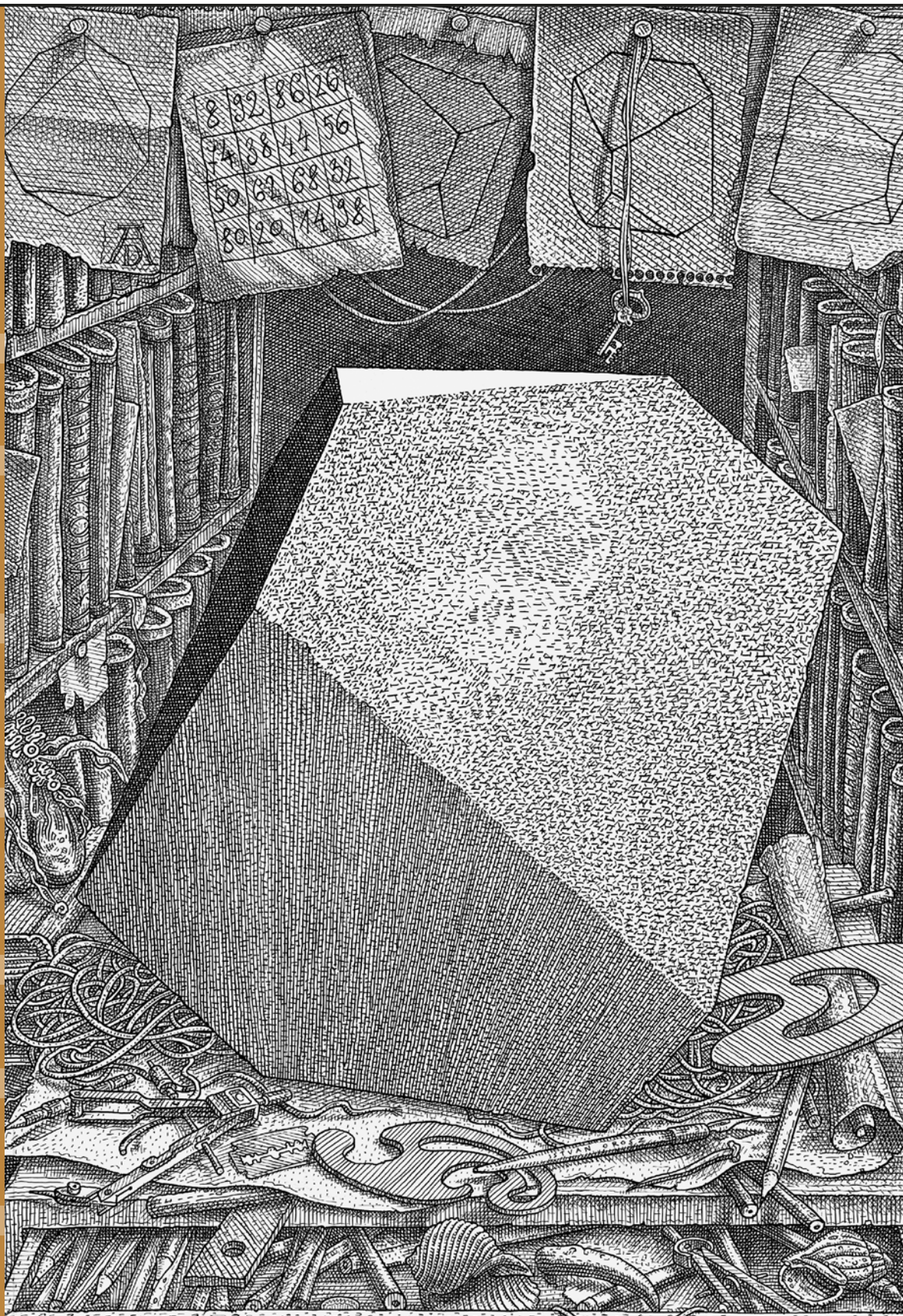
Négy száz éve
született **9**
Zrínyi Miklós
Tusnády László
tanulmánya

Pályafutásom
története **14**
Péntek Imre regényrészlete

A lélek nyomában **24**
Varga Domokos György
készülő kettőskönyvéből

A negyedik bárd **29**
Lukács János jegyzete

MELANKÓLIA
Orosz István grafikája

TOLDI ÉVA

A gyolcsoló Hajnal ragyogása

Aki átélte már, hogy a világos szobából a sötét éjszakába lépett, s egy jó ideig csak botorkált, bizonytalanná vált léptekkel kereste az utat célja felé, az tudja: micsoda kiszolgáltatottság nézni és nem látni semmit. És micsoda megkönnyebbülés, mikor a szem lassanként talál egy fénylő pontot, legyen az egy ház világító ablaka, vagy egy mécs világa, jelzés arról, hogy milyen irányba haladunk.

Jézus ilyen fénylő pontokat, jeleket állított tanítványai elé, amelyekkel sötétben is képesek tájékozódni, s amelyek belülről is megvilágítanak. E fények Isten útjelző fényei. Ezek ragyogtak fel egykor a csipkebokorban Mózesnek, ez világolt a Sínai-hegyen a kőtáblák átadásakor. E fény érkezéséről adhatott hírt az evangélista Betlehemből: „Az igazi világosság, aki minden embert megvilágosít, a világba jött” (Jn. 1,9.). E fények borították el a vidéket, mikor a megnyíló égből a Szentlélek leszállt Jézusra a Jordán folyónál megkeresztelkedésekor, ez a fény tündökölt fel, beborítva a Tábor-hegyet a Színeváltozáskor, s ez járta át melegével a tanítványok szívét az emmaszi úton is. Mert e Fény nemcsak megvilágít, hanem meg is világosít, megváltó erejű. Ezért esdekelt e Fényhez hajdan a zsoltáros ekképp: „Hints meg engem ízsóppal, és megtisztulok; moss meg engem, és fehérebb leszek a hónál!”.

Amikor Krisztus haláltusája megkezdődött a kereszten, a Biblia tanúsága szerint a világra sötétség ereszkedett – a Megváltó szenvedésének bűneinktől elnehezült éjszakája volt ez. Isten Fia mégis, halálával is az Atya fényét, világosságát ragyogtatta fel előttünk, mert a sötétség erőin a szeretet szélsőségével győzedelmeskedett harmadnapra. A világ azonban nem fogadta be – olvassuk a Szentírásban, és érzékeljük oly

gyakran környezetünkben is. Sokan tisztító erejétől megrettennek, megfutamodnak. Többen pedig azt hiszik, képesek kioltani, megsemmisíteni. Tapasztaljuk ma is lépten-nyomon, mennyire szeretnék sokan elhítni, hogy e Fény nem is létezik, hogy Feltámadás nem volt és nem lesz, és hogy csodák nincsenek.

Sokszor tapasztaljuk, hogy racionális – számokra, pénzre, hatalomra és élvezetekre épülő – világunkat a feltámadás misztériuma nem érdekli, meg sem érinti, problémái, krízishelyzetei elől is inkább a virtuális valóságba menekül. Az üzlet versenyvilága csupán az anyagi lét lehetőségeit igyekszik kiaknázni, kirabolni, s a teremtő és megváltó természetfölötti erőt a mesék világába utalja, mint olyasmit, ami nem létezik. Vagy ha mégis, mivel úgysem tud befolyással lenni rá, hát átlép rajta. Legfeljebb akkor inog meg hitetlenségében az ember, mikor érintetté válik élet és halál kérdéseiben: a fogantatás, a születés pillanatainál, szerettei sírjánál, betegségei küszöbén. De akkor is csak rövid ideig.

Ám ne menjünk messzire: a keresztények közül is sokan úgy gondolják, elég ha a templomban hisznek a feltámadásban, s a templomajtón túl a külső, fortélyosan igazgatott világban annak törvényei, érvényesülési mechanizmusai szerint kell alakítaniuk nézeteiket. Ebben a kettősségben öröklődnek azután, örlik föl Gondviselésbe vetett hitüket, nullázzák le azt az erkölcsi hátországot, amely erőt, támaszt tudna adni test és lélek számára egyaránt – az életcsaták dzsungelében.

Krisztus feltámadását azonban nem lehet elmismásolni, hitünk legfőbb igazságát nem lehet felcserélni csokinyuszikával, húsvéti terülj, terülj asztalkákkal, locsolóknak vásárolt piros tojásokkal! Ha hiányzik az imádság, a hálaadás, a közösség otthonainkból, az ünnep csak amolyan mintha-ünnep, azaz illúzió marad!

Nézzünk a szemébe húsvétnak, ne oldalazzunk, ne tartsuk kezünket ellenzőként magunk elé gögösen! Engedjük, hogy átjárjon a húsvéti Fény oldozó ereje, engedjük, hogy átvilágítson, lélekben megtisztítson, látásunkban megvilágosítson!

Húsvét a hajnalok hajnala, a fény áradásának fókuszpontja. E hajnal gyolcsoló fénye bevilágítja a földi éjszakát. A húsvéti hajnal, amint Krisztus is, nem erőszakos, nem kápráztató, nem tolazkodó. Olyan inkább, mint az ölelés, amely benső lángjának fényességével átjárja a szerelmesek éjszakáját, s egyggyé oldozza őket.

A Fény kapujában állunk húsvét hajnalán. Krisztus biztatása buzdít – soha nem késő, soha nem lehetetlen: Vessétek le a tegnapi bűnös embert, és öltsetek fel a holnapit, az új embert, öltsetek fel húsvét hófehér ruháját! Álljatok a Fény kapujába, és engedjétek, hogy átjárjon, megtisztítson!

Pósa Zoltán

Ötödik evangélium

Drága Jézusunknak
Megtöretett teste
Földöntúli erőt
Sugározó szívünkbe
És e kiadás
Magnetikus képet
Festett megváltónknak
Halotti leplére
Az emanáció
Örök lenyomata
Őrzi Jézus Krisztus

Értünk elszenvedett
Kínnal telt halálát
Majd föltámadását
Amely utat nyitott
A bűnös embernek
Isten országába
Az örök életre
És a szeretetre

Devecsery László versei

Iskariótiak

Éjszakában, vak világban, csillagtalan izzó nyárban,
kítárt testtel, vasszegekkel, tusázva a végtelennel,
felhasítva végletekkel, önnön sorsát ki nem érti,
vagy ki érzi, másnak adná, újra, megint megtanulná,
nem vetheti le keresztjét, neki szánták, reá szabták,
megtalálta ön-Júdását, ki hűséget egyet ismer:
légyen verve Krisztus szeggel, hajoljon a keresztfára,
fájdalomnak nincsen árnya, árulásnak jó az ára;
öngyilkosok sosem lesznek, hogyha gyűlnek a kereszttek,
szabadságuk vérrel váltott; nem találnak prófétának
valót: egyet, üresek a halál-hegyek, feszítetlen keresztekre
felfeszülni törvény nekik, örökségül elárulják egymást
ezért, s ki élőnek megmaradhat, az választják legfőbb
gaznak, amíg jó a hatalmasnak, aztán halál lesz a bére;
s ki túléli legvégtére, őt Heródes aranytálon felkínál majd
egy utolsó vigasságon; s új törvények megszületnek,
új árulót kineveznek, mert a világ ekként forog;
Krisztus-sorsnak gyolcs a hajlék, harmadnapi hajnali ég
lehet-e még menedéke, feltámadás hű reménye,
mert a követ a sír előtt vasbetonnal befalazták.

Harmadnap

Három kereszt a Golgotán.
Középen Jézus. S két lator.
...és botladozó léptekkel
jövünk az úton valahol.

Kárpit hasad és reng a Föld.
Azután csend – mint azelőtt.
Rajtunk a sziklasír-magány,
és érkeznek majd az asszonyok

a harmadik nap hajnalán.

Ország László fotója

CSÁJI LÁSZLÓ KOPPÁNY

A 86-os osztály

A nyolcvanas évek közepe nem tűnt olyan romantikus, történelemformáló korszaknak, amiről majd az utókor megemlékezik. Hátunk mögött volt már a sötét ötvenes évek, a rock and roll aranykora és a hetvenes évek talmi gazdasági pezsgése is, de még nem kezdődtek meg a tüntetések, és a „demokratikus ellenzék” fogalma is ismeretlen volt előttünk. Az emberek éltek, túléltek, és húzták a szekeret, ami elé épp befogták őket. A rendszer végéről aligha álmodhattunk. Nemrég felnégyelték Koppányt a városligeti szánkódombon; a rockopera dalait dúdolgattuk. Nyugat felől továbbra is vészjósló hírek érkeztek: lezuhant a Challenger űrrepülő, megölték Olof Palme svéd miniszterelnököt, az USA embargót vezetett be Líbia ellen, bombázta a kikötőit. Tavasszal felrobbant a csernobili atomreaktor. Egyszerre féltünk, és drukoltunk, hogy a világ-úr egyszer a miénk, embereké lesz – épült a Mir, az első űrállomás. Megindult az éterben a Danubius rádió, csupa kortárs zenével!

A balatoni nyár épp olyan felhőtlen és csodálatos volt, mint azelőtt. Kártyáztunk, fára mászva gyümölcsöt szedtünk, biciklitúrákat tettünk, és vízisiklót dobtunk barátaimmal egy lányra, aki hason fekve óvatlanul kikapcsolta bikinijét a hátán, hogy ne hagyjon csíkot a napozáskor. Na, az volt ám a tánc! Nehéz szívvel vonatoztam vissza a városba: ismét kezdődik a gürcölés – ráadásul ez már a középiskola... Amikor a gimnáziumba léptem, az osztályfőnökünk az első tanítási napon megkérdezte, hogy ki akar közülnk belépni a KISZ-be, a kommunista ifjúsági szervezetbe. Egyetlen lány állt fel harmincnyegyünk közül. A tollammal játszottam, tétováztam. Miért nem álltam fel? Nem voltam kommunista. A tanár csodálkozva jegyezte meg: hát senki sem akar továbbtanulni ebből az osztályból?! Hallgattunk. 1986 volt. Kamaszodtunk.

A gimnázium első évében egy történelemórára valakinek fel kellett készülnie kiselőadással Jézus Krisztus életéből. Az ókort tanultuk. Az egyik legokosabb lány vállalta magára a feladatot. Amikor egy hét múlva az órán felállt, és elkezdte felolvasni dolgozatát, nem volt épp síri csönd az osztályban. Valószínűleg nem élt ilyen nevű ember – kezdte a megadott szakirodalomból vett gondolattal –, de ha mégis, akkor egy újtó szándékú zsidó volt a Római Birodalomban, aki saját morális nézeteivel néhány tucat követőre tett szert. Aztán harmincéves korában állítólag – mesélte tovább – azzal állt elő, hogy ő az Isten fia, a Messiás. Valaki gúnyosan kuncogni kezdett a teremben. Felálltam, és röviden megjegyeztem: ez hazugság. Hozzátettem suttozva: Jézus az Isten fia és egyszerre az Ember fia is, ő a Megváltónk – így adta át nekem nagyapám, akivel a kertben, a diófa alatt beszélgettem, míg a felnőttek szundikáltak. Aztán leültem. A tanár szigorúan nézett körül a teremben. Megzavartam az órát. Az előadó tétován

nézett körül, majd remegő hangon megismételte az utolsó mondatot. Krákoztam.

A diákok közötti mozgolódást látva a tanár felemelte lassan a kezét, és megállította az előadót. Ki az, aki közületek azt gondolja, hogy Jézus valós személy volt? – kérdezte. Mozdulatlan másodpercek. Felállt mögöttem valaki. Hátra fordultam: az egyik zsidó osztálytársam volt. Komoran nézett maga elé, miközben felállt mellettem egy lány, és utána még egy. Megdermedt a levegő. A tanár döbbenetesen kérdezte: ennyi? Csönd. Felálltam ismét. Két diáktársam követett a szomszéd padsorból, aztán újabbak, az ablak melletti padsorból. Szép sor-

Ország László fotója

ban álltak fel, némán. Egy perc sem telt el, az osztály majdnem fele a padja mellett állt. Néhányuk leszegett fejvel, mások a tanárt fürkészve, egyikük pedig lecsukott szemmel, félénken könnyezve. Értem – mondta a tanár. Tehát Jézus megosztja az osztályt, ahogy tanításai is megváltoztatták a világot. Erre az ülve maradók közül egy nagyhangú diák röhögésben tört ki. Mások is követték, ujjal mutogattak ránk. Egyre harsányabban harsogott a kacaj. Kinevettek minket.

A tanárnő csendre intette az osztályt, amitől ismét feszült némaság lett. Vártuk, hogy most mi lesz. A tanár tétovázott, míg mi, akik álltunk, egymásra néztünk. Nem büszkén, hanem szinte halálra várva. Tudtuk, hogy ezzel most a maradék esélyeinket is eljátszhattuk arra, hogy valaki legyen belőlünk. Azok közül, akik ülve maradtak, néhányan dühösen néztek rám, hogy miért kellett elkezdenem ezt az egészet. Mások elgondolkodtak. A tanár kimérten közölte, hogy a kiselőadás megzavarása miatt ad egy egyest és egy intőt nekem. Leülhetsz! – fejezte be. Leültem. A többiek is! – mondta határozottan. Ők is leültek. Azok pedig, akik kinevették őket, szintén kapnak egy intőt, amiért diáktársaikat az órán kinevették – folytatta –, most pedig folytassuk a kiselőadást! Senki sem figyelt a további mondatokra, amelyekkel a lány tétován befejezte az öt percet, amit erre a témára szántunk. Mindenki csak az a bizonyos kétperces közjáték hagyott nyomot. Baszd meg! – súgta oda mögülem egy nálam másfélszer nagyobb, sportos osztálytársam, aki szintén felállt az előbb. – Most küldtél minket a munkás-pályára vagy még rosszabb...

Az óra után a tanár szótlánul kiment, és én dühösen néztem körbe. Kiröhögtek a társaim, pedig úgy tűnt, hogy van némi tekintélyem a körükben. Aztán odamentem a két paddal mögöttem ülő zsidó fiúhoz, és megkérdeztem, hogy ő meg miért állt fel. Ha nem is hiszem, hogy Jézus a Messiás, azért attól még ő egy jóakarátú zsidó volt – mondta –, tehát valós személy. Értem – válaszoltam. Ha mindenki úgy élne, ahogy ő tanította, jobb lenne a világ – fejezte be, miközben épp hátat fordítottam neki. Halkan hozzátette: igazi kommunista volt. Mielőtt az engem kinevetőkhöz intézhettem volna néhány indulatos kérdést, odalépett hozzám az a lány, aki az előadást tartotta. Mit vártál? – kérdezte. – Ez egy tanóra... te mit tettél volna? – faggatott tovább. – Talán nyilvánosan megcá-

folod a tananyagot? Próbáltam valamit frappánsan válaszolni neki, de nem tudtam. Ez volt a tankönyvben és az ajánlott lexikonokban – folytatta –, nem kellett volna ezt a feszítvált csinálni belőle. Azzal elment. Utánairamodtam volna, immár határozott véleménynyilvánítással, de megállított egy hallgatag, szelíd lány az osztályból, akiről alig tudtam valamit, olyan zárkózott volt. Irigyellek – kezdte mondandóját halkán –, mert amit magamba fojtottam, te kimondtad. Aztán elment. Bénultan néztem utána.

Tudtam, hogy ez az eset nem marad a terem falai között. Elkísér majd a továbbtanulási ajánlásig...

Végül az osztályból az a lány jött oda, aki az első órán felállt, hogy belépjen a KISZ-be. Már csak ketten maradtunk a teremben. Egy egyes és egy intő egyetlen órán! – dohogtam felháborodva. Mit tett volna a tanárnő? – kérdezett vissza. – Ne tegyél úgy, mintha nem tudnád, hogy jelentést kell írnia erről az esetről, és arról is, hogy milyen büntetést alkalmazott... Igaza volt. Tudtam, hogy ez az eset nem marad a terem falai között. Elkísér majd a továbbtanulási ajánlásig, sőt, talán egész életemben emlékezni fogok rá. Hirtelen eszembe jutott, hogy az utolsók között ugyan, de ő is felállt velem az órán. Lesütöttem a szemem. Örülj neki – folytatta –, hogy csak te vitted el a balhét, és a többiek, akik felálltak, talán kimaradhatnak a jelentésből. Bólintottam. Csak ekkor kezdtem el óvatosan örülni; lehet, hogy nem okoztam másoknak is olyan nagy bajt ezzel az egészsel, mint amivel a mögöttem ülő szembesített.

A tanítás végeztével már indultam haza, az 55-ös buszra vártam a Róbert Károly körúton. Váratlanul a történelemtanárom lépett oda hozzám. Először megszeppentem, aztán dacos tekintettel adtam tudtára sértettségem. Ő azonban továbbra is szelíden nézett rám. Legyél nagyon büszke erre az intőre – kezdte mondandóját –, mert ezzel megerősítetted legalább egy tucat osztálytársad hitét. És elment. Ezzel a mondattal elkezdődött számomra a rendszerváltás.

Pósa Zoltán versei

Úrvacsora

Magamhoz veszem az ostyát
Átlényegül Krisztus testévé
Italom vérévé és én őáltala
Megistenülök Veletek
Eucharistiát kereső emberek
Kikkel együtt ettünk
Jézus Szent Testéből
Kikkel együtt ittunk
Krisztus Szent Véréből
Így mind megtisztulunk
Tanítványok vagyunk

Antimanipulátor

Mi sajnós arra is
képtelenek vagyunk
hogy saját magunkat
kézzel vezéreljük
és saját sorsunkat
is távirányítsuk
Uram a kezébe
adom önmagamot
hogy a legparányibb
jelentéktelenebb
helyzetben is Te dönts

Magay Tamás

Húsvét és rokon fogalmai

E„Elközelge húsvét, és felméne Jézus Jeruzsálemba, a templomba...” zenének Kodály remekművének, a *Jézus és a kufárok* című kórusának nyitó ütemei. Azután következik a Jézustól szokatlan indulatossággal végrehajtott cselekvéssor: a templom megtisztítása, „...mert közel vala a zsidók húsvétja...” (Jn 2, 13–16) Nekünk ez a legnagyobb ünnepünk – és Jézusnak? A templom megtisztítása az árusoktól nem volt egy kissé „ünneprontó” tett? Mert hát a zsidóknak is nagy ünnepük, ha nem a legnagyobb volt a „zsidó húsvét”.

Röviden járjuk körül a húsvét terminológiáját. A húsvét szó szerb-horvát vagy szlovén mintára alkotott tükörszó (azaz idegen szónak szó szerinti lefordításával alkotott összetett szó) a XIV. századból (A magyar nyelv történeti-etymológiai szótára, „a TESZ”, Akadémiai Kiadó, 1967). Eredetileg a húsvétel megrövidüléséből keletkezett, ami a nagybőjt utáni húsevésre utal. Helyesen hosszú ú-val írjuk a húsvétot, de kiejtésében a rövid u sem hibás, sőt a *Károli-biblia* mintegy 20 igehelyén (a legkiemelkedőbbek: 2Móz 34,25, 2Krn 35,8, 2Krn 35,9, Mt 26,2, Jn 2,13, Jn 6,4, Jn 13,1 stb.) nem egyszer a kiejtést követően rövid u-val is előfordul.

I.

A zsidóság egyik legnagyobb ünnepe a pászkaünnep, páskaünnep, másképpen a páska vagy a kovásztalan kenyerek ünnepe (2Krn 8,13), összefoglaló néven a zsidó húsvét. A sinai-hegyi törvény adása előtt rendeltetett, hogy az Egyiptomból való kivonulásról, szabadulásról ünnepélyesen megemlékezzenek. Niszán hó 14-én kezdődött, és egy hétig tartott (3Móz 23, 5–8). Minden izraelita férfinak részt kellett vennie rajta (5Móz 16,16).

A páska a zsidóknál húsvétkor kenyér helyett sült vékony, kovásztalan tészta (nálunk macesz néven ismert). A hétnapos ünnep előestéjén hibátlan bárányt (páskabarány) öltek, amelyet a csont megtörése nélkül sütöttek meg, és kovásztalan kenyeret és keserű salátát fogyasztottak hozzá. Ez volt a húsvéti bárány vagy páskabarány elrendelése (2Móz 12). Pészach héberül: az elkerülés, a megkímélés ünnepe, „Mert általmegyek Egyiptom földén (mellesleg: innen az angol Bibliában a passover elnevezése a zsidó húsvétnak) ezen az éjszakán, és megölök minden elsőszülöttet Egyiptom földén... én, az Úr. És a vér (a bárány vére) jelül lesz néktek a házakon, s meglátom a vért, és elmegyek mellettetek, és nem lesz rajtatok a csapás (vagyis a 10. csapás) veszedelmekre, mikor megverem Egyiptom földét.” (2Móz 12, 12–13)

2.

A keresztyénség legnagyobb ünnepe: emlékezés Jézus Krisztus megváltó kereszthalálára és feltámadására. Napját a niceai zsinat (325) a tavaszi napéjegyenlőséggel (március 21.) egybeeső vagy azt követő holdtölte utáni első vasárnapban határozta meg. Így húsvét ünnepe március 22. és április 25. közé esik. Jeles napjai a nagyhétnek: virágvasárnap, nagypéntek, húsvétvasárnap, húsvéthétfő, illetve húsvét másnapja. A katolikus egyházban húsvéthoz kötődően nagyon fontos fogalom a nagybőjt, amely a húsvét előtti 40 napos előkészület időszaka, a Krisztus szenvedéseire való emlékezés kezdete. Ennek minden péntekén kerülni kell a húsféléket. A bőjt a protestáns egyházak gyakorlatából kikopott, annak inkább belső lelki értelemben vett gyakorlatát jelenti, lényege az emlékezés a Megfeszített Úrra, a kereszt titokzatos világának lélekben történő befogadása. Ám nagypénteket református népünk is megtartotta szigorú böjti napnak. Ezen a napon még mindig sok helyen tartózkodnak a hústól.

Jézus az ünneplés helyett dorgált, korbácsot ragadott, s kiűzte a templomból azt, ami és aki nem volt odavaló.

Jézus az ünneplés helyett dorgált, korbácsot ragadott, s kiűzte a templomból azt, ami és aki nem volt odavaló. Mert így ez nem ünnep. Joggal tehetné fel a kérdést: mit műveltek ti akkor a templomban s a templommal, az „én Atyám házával”? – S mi csendben azt is megkérdézhajjuk: vajon Jézus eljönne-e ünnepelni a mi templomunkba, meg átvitt értelemben a mi egyéni „templomunkba”, a magunk testi-lelki mivoltára gondolva? Az, hogy van mit „kiűzni” Jézusnak életünk mindennapjaiból, kétségtelenül igaz. Mégis, abban van a mi legfőbb reménységünk, hogy Jézus közbenjár értünk az Atyánál, hogy méltatlanul bár, de ünnepelhessünk, és igazi húsvétunk lehessen.

Ország László fotója

CSONTOS MÁRTA

Versdedikációk költőtársaknak

Reményik Sándor lírájában

Reményik Sándor teljes költői életművében több mint száz verset dedikált családtagoknak, kortárs íróknak, politikusoknak, teológusoknak, orvosoknak és nővéreknek. A dedikált versek különösen fontosak az életmű értelmezéséhez, mert ezekhez a személyekhez való kötődése világnézeti, eszméletörténeti jelentőségű, segít értelmezni a szubjektum mélyrétegeit. Ezen kívül nemcsak egy-egy irodalmi műről vagy személyről adnak képet, hanem az egész irodalomtörténeti folyamatban kijelölik az alkotó helyét, hozzájárulnak a kor értelmezéséhez, kiemelik a múltbeli értékek megőrzésének fontosságát, jelentős ismeretanyagot szolgáltatnak az egyén mint felelős alkotó személyiség közösséghez való viszonyáról. Reményik azoknak a költőtársaknak ajánlja sorait, akik segítették az egyéni és a nemzetre vetített szorongástörténetben keletkezett traumák feldolgozásában.

A költőknek dedikált versek olvasásakor fokozott figyelmet kell fordítanunk Reményik Sándor és Áprily Lajos barátságára. Az *Összes versei* két kötetében több verset ajánlott Áprilynek, a Dávid Gyula által szerkesztett *Hátrahagyott versekben* további két dedikált vers olvasható.

A barátság 1920-ban kezdődött, Áprily költői pályájának legelején, ekkor dedikálta neki Reményik *A torna végén* című verset. Áprily így reflektált egy levélben: „...nem mondanék igazat, ha letagadnám a boldog zavart, mely kitüntető allegóriád után fogva tartott. Lappangó poétáskodásom során soha nem volt részem kedvező bírálatban, a kedvezőtlen megjegyzések pedig... évekre visszabujtatták titokzatos medrébe verselő kedvem karszt patakát”.

1921-ben megjelent kötetének, a *Vadvizek zúgásának* valamennyi versét Áprilynek és természetjáró osztálytársának, Mannsberg Arvednek ajánlja. A 30 verset tartalmazó kötetben a fenyő központi szerepet kap. A fenyő-motívum Reményiknél nemcsak azért jellemző, mert földrajzilag életterét uralja a fa, sokkal inkább rejt kettős szimbólumot az ember-nemlakta természetben: röghöz kötöttségével az ottmaradás, a minden körülmények között való kitartás jelképévé magasodik, másrészt Isten szentélyének őrzőiként jelennek meg.

„Öleli lábát a keresztnek, / Távrolról a sötét fenyők: / Titoktudó konok erők” (A Havasi fészület) „Fenn Isten jár a csúcsokon. / Amerre fényben elhalad: / Testőrei dárdás fenyők / Állnak titáni sorfalat” (A kis templom a nagy dómban)

1929-ben két verset dedikál költő barátjának, a *Két út* címűt, melyet Áprily két sorára ír, a másik az *Elmégy*, melyben Áprily repatriálásának szándékára reagál. Az első vers két számozott, de hangulatában teljesen koherens természeti képet jelenít meg. A táj egy idilli kép minden kellékét felsorakoztatja:

sziklapart, szelídgesztenyék, mirtusz, babér, piros rózsák, opálos tenger. De ezt a nyugodt idillt, melyben a „világ csak hangulat”, hirtelen megszakítja az utolsó két sor, mely saját fizikai állapotának említésével visszahozza a valóságba. „*És minden mindegy, mert beteg vagyok / És nem gyógyít meg soha, senki sem*”. A vers második részét majdnem egy évvel később csatolja hozzá, az utóbbi rész kolozsvári dátummal szerepel. Apró pillanatképekből összerakott impressziók sorozatát olvashatjuk itt. A versrészlet hangulatát itt is sötét képek uralják: *fagyott, szekérnyom, páncélfényű varjak, régi öngyilkosok sírja*.

...a nyugodt idillt, melyben
a »világ csak hangulat«, hirtelen
megszakítja az utolsó két sor...

Az Áprily család repatriálásának híre mélyen lesújtotta Reményiket. 1928. december 31-én reagál az eseményre. „*Rám nézve ez olyan, mintha kiszakadna lelkemből egy nagy, tartó és rögzítő szikladarab. (...) Erdélyre nézve mintha valamelyik nagy havas indulna meg, amit mozdíthatatlannak hitt maga a föld*”. Néhány hónappal ezután keletkezik a már említett *Elmégy*, mely a hangulat-fokozás minden eszközével írja körül a hatalmas veszteséget.

*Ha Te elmégy, ember ne búcsúztasson,
Búcsúztassanak Téged a hegyek.
Ne sirassanak érzékeny dalocskák
Csak büszke, nagy, stoikus énekek. (...)*

*Ha Te elmégy, mi néma csendben álljunk,
Néma csendben, és lehajtva fejünk.
Mert mindannyian bűnösök vagyunk, (...)*

A *Hátrahagyott versekben* is található még Áprilynek dedikált vers, az *Arany napokból bíbor berkenye*, melyet a Szebeni-havasokban írt 1939-ben. „*Te nemcsak költő voltál, de Professor, / S ahányszor tanítványaid szemében / Kigyúltál: éreztem mindannyiszor, / Hogy nagy-nagy dolog Tanítónak lenni – / S tőlem nem tanult soha semmit senki*”.

Reményik Áprily fiához, Jékely Zoltánhoz is megkülönböztetett figyelemmel fordult. *Őrült telekre őrült tavaszok* című versét neki dedikálta, „*költő társam költő fiának*” megjegyzéssel. Ez a vers is rezignált hangvételű, s az együtt töltött időt itt is

a természet idilli megjelenítésével tölti fel. De a máskor nyugodt, szinte mozdulatlan természeti szépség most tele van feszültséggel, az igék sodró lendülete megtör minden nyugalmat. A „jégszagú, szörnyű éjszaka” természeti apokalipszisével figyelmeztet. „Őrült telekre örült tavaszok – / A havas a Szamosban kavargó // ...Valamit számon kér az emberektől”. A hullámozást hirtelen „szordínóval” zárja le az utolsó három sorban.

„Holnap, – ha lát a világ holnapot, / Meglátom a vad Szamos könyökét, / S hogy áll-e még elhagyott házatok.”

Az Áprily családdal végigélt bensőséges kapcsolatát idézi néhány családtagjának ajánlott vers is, mint az *Egy sír nem temető* Áprily Lajosnének dedikálva, valamint a Jékely Mártának ajánlott *Katonaköpnögyeg* és *A betlehemes*.

A barátságról alkotott kép teljességéhez tartozik az a két vers, melyeket Áprily dedikált Reményiknek. Már Budapestre költözését követően írta meg a *Gyümölcsoltó* címűt.

*Aztán gondoltál messze, ránk.
Két csillapító, barna szemre.*

*Kolostor-csendre Váradon.
Egy kézre. Tán az én kezemre.*

S indultál vissza. Vert a fény.

F1939-ben Budapesten a János Kórházban, látva Reményik szenvedését, írta meg Áprily *Az én csodám* című versét. Reményik levélben köszöni meg Áprily sorait. „...hozzám írt utolsó versed, a *Te Csodád*, melyet Váradra küldtél nekem a legnagyobb nyomorúságom idején. Szeretnél volna Krisztus lenni egy napig, egy pillanatig – érettem. Köszönöm testvérem az Igében! A Csoda megesett. Egyelőre legalább még ezzel az örült világgal is szembe tudok nézni egyensúlyozott lélekkel.”

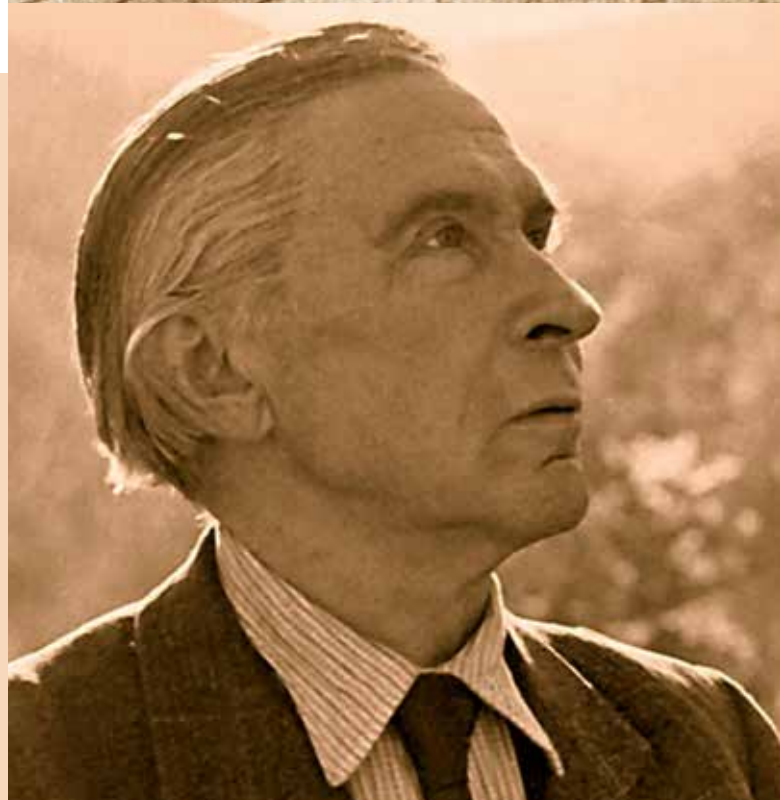
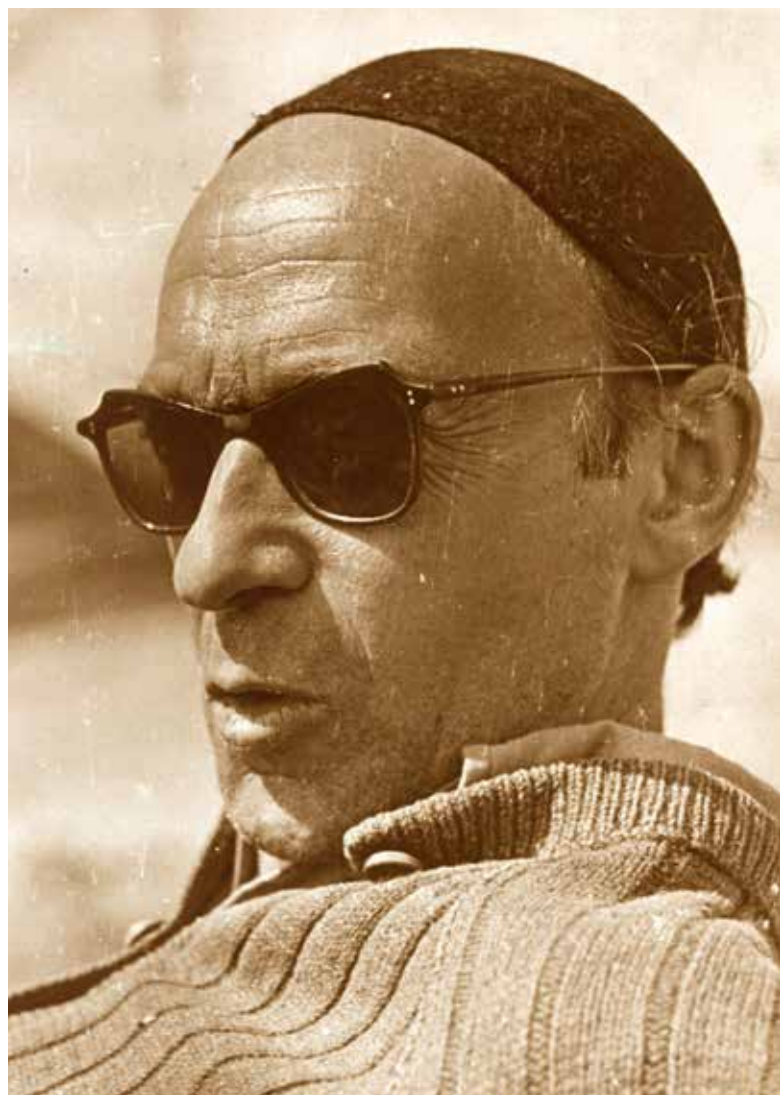
Csontos Márta

Égre nyíló ablak

Tante Ilon ecsetje nyomán
Mária tölt korsót a kúton.
Árnyék rejtőzik a leveleken,
s egy távoli gregorián
könnyű hullámain égbe
nyúlik az apátsági torony.

Halk zsolozsma kering
a levendula-szín fényben, karomon
virágvasárnapi kosár, s én újra
gyermekként kergetem a réten
a szelet. Fatornyos ablakot
tárok a sukorói domboldalon.

Követem a dal útját, s a
barna mezők torlaszán
magamhoz húzom a Napot.
Tudom, már a csend kapujában ülök,
magukhoz emelnek az angyalok.

Jékely Zoltán és Áprily Lajos

TUSNÁDY LÁSZLÓ

Négyszáz éve született Zrínyi Miklós

Tavaszyilás Csáktornyan

Négyszáz évvel ezelőtt Csáktornyan megszületett Zrínyi Miklós, a költő, író és hadvezér. Tavasz volt. Fényre, megújulásra vágyott a magyar lélek, mert sok volt a baj, a szomorúság. Tél honolt a lelkekben, nyomasztó, szinte elviselhetetlen. Csáktornya – hirdeti a biztosnak látszó adat, de Ozaly várában is lehetett ez a fontos esemény. Egy a lényeges: a világra jött gyermek nemzetünk megmentésén fáradozott. A kizökkent időt akarta helyretolni.

Egyedüli a világirodalomban, mert rajta kívül egyetlen nagy eposznak a létrehozója, megalkotója sem volt hadvezér. Toll és kard. A Kárpát-medence túl huzatos, szellős. Létünk vándorait könnyen kiszippantja, tovasodorja. Mi itt élünk. Ez a hazánk. Túl nagy árat fizetünk ezért, de mást nem tehetünk. „*Hic vobis vel vincendum vel moriendum est*” (Itt vagy győznetek, vagy meghalnotok kell) – írta le Zrínyi Miklós *Az török áfium ellen való orvosságban*.

E néhány küldetéses szó Vörösmarty gondolatát idézi fel nekünk. Kodály Zoltán *Zrínyi szózata* is ezt hirdeti. Kölcsey világában is végzetesen jelen van ő. Lavotta János nagy művel akart szellemének hódolni, de csak töredék maradt a számunkra. Annak a bizonyítéka, hogy a kétszáz évvel ezelőtt elhunyt zeneszerzőnk is feltekintett rá, sas-lakában látni akarta. Szerette volna hangjegyekkel megszólaltatni azt a teljességet, mely nagyszerű példájában, életművében van jelen.

A Dráva az olasz Alpokból is hoz vizet a magyar földre. Három nép, a magyar az olasz és a horvát találkozik művészetében. A *Szigeti veszedelmet* Zrínyi Péter fordította le horvát nyelvre. Ő a horvátok nagy barokk költője lett. Sorsa vezérelte Sárospatakra. A Bodrog mellett, a Sub Rosa kicsi szobájában szötte jövőnk nagyreményű álmát társaival. 1671-ben a bécsújhelyi pallos oltotta ki életét, de öt évvel később leánya, Zrínyi Ilona Borsiban megszületett II. Rákóczi Ferencet, a mi nagy reménységünket.

Zrínyi Miklós megcsonkított, gúzsba kötött létünk következményének látta, hogy nyelvünk nem fejlődhetett, nem virágozhatott úgy, mint a szerencsésebb népeké. Ezért jogosan panaszkolt: „*Osztán szegény az magyar nyelv, az ki históriát ír elhísi szómat*” – ily módon tárta elének azt a nehézséget, amellyel a *Szigeti veszedelem* megírása során meg kellett küzdenie. Tehetségét, őszinte, mély átélését dicséri az, hogy lehetőségének a korlátain túl juthatott. Olyan eposzt írt, amely bármelyik nép örök díszévé válhatna. Ezt kaptuk mi tőle. Ezt igyekszik meghálálni az utókor. Kazinczy Ferenc is elismerően ír nyelvéről: „*Melly szép nyelv azon durva századból! melly férfias lélek tündöklök elő Zrínyinek minden szavain! melly magyar szív!*”

Sors és küldetés

Nagyszerű az, amit megvalósított, létrehozott. Hatalmas az a torzó, amelyet maga után hagyott. Torzó – mondom, de jó volna meghatároznom azt. Ez a legnehezebb, szinte lehetetlen. Egyszerűen azért, mert a történelem visszafordíthatatlan folyamat. Ő ebben a boldog sziget. A végzet számtalan fondorlata se tudta eltéríteni szent küldetésétől. Zilált, nehéz történelmi helyzetünkben létgyökerünk került veszélybe. Ő felépítette Új Zrínyivárat. Európa nem csupán Szulejmán szultán szabályját rettegte a vért, verejtéket harmatozó keserves évek hadsorán áthaladva, hanem felejtett is, sok meghasonlásban volt része. Nehezen tudta eldönteni, hogy valójában ki az ellensége, azt pedig végképp nem akarta belátni, hogy az főképpen saját maga.

...két ellenség is mindent
megtett azért, hogy rabságunk
maradandó legyen.

Hazánk függetlensége volt a jövőnk záloga, de két ellenség is mindent megtett azért, hogy rabságunk maradandó legyen. Az osztrák uralkodóház a saját békéjét kívánta, de a miénket nem. Valójában megvárta, hogy saját erőnkől ne lehessünk szabadok. Akkor lépett fel, amikor a számára a katolikus egyház mindent előkészített: lecsendesítette a belső civódásokat, és XI. Ince pápa a királyi Buda visszafoglalására az anyagi fedezetet is megteremtette. Francesco Buonvisi bíboros Bécsben vigyázott arra, hogy ez a hatalmas összeg ne csordogáljon bűnös csatornába. A szent cél érdekében mindenben a pápát képviselte. Jászay Magda *Párhuzamok és kereszteződések. A magyar-olasz kapcsolatok történetéből* című könyvéből nagyon pontosan és alaposan derül ki, hogy a mi teljes függetlenségünk kivívása mily szomorú körülményektől függött. Thököly Imre vitézsége óriási fenyegetés volt nyugati ellenségeinknek, mert a török több kontinensre kiterjedő hatalmával félelmes fordulatot hozhatott volna az egész európai történelemben, ha a még meglévő magyar erők folytatták volna a Habsburg-ház számára nem kívánt, sőt veszedelmes politikát.

A „béke” szó tiszta jelentését szinte lejáratja az a körülmény, mely létünket, sorsunkat meghatározta. Épp a béke volt az a varázsszó, amellyel minket fékezett, visszatartott a szabadságtól. Legalábbis a rajtunk uralkodó hatalomnak ez volt az előnyös. A magyar földön állomásozó, majd idővel megtelepedett törököknek is ez volt a vágya, kívánsága, óhaja. Ám voltak,

akik a háborút, a harcot kívánták, hiszen tudták a fegyvert hasznosítani akaró erők, hogy Mohamed vallásalapítása után másfél évszázaddal az iszlám harcos erői három földrészre terjesztették ki a félhold hatalmát. A terjeszkedésnek újabb és újabb lehetősége Európa többféle meghasonlása közepette nyilvánvaló volt.

A hatalmas oszmán birodalom rendkívül fontos helye volt hazánk. Tíz olyan török népdalt ismerek, amelyben magyar helynevek szerepelnek. Ezek közül öt Budát siratja el. „*Aldi nemse bizim nazli Budini (elvette a német bájos Budánkat)*” – hirdeti több török népdal refrénje. A nagy történelmi esemény előtt huszonnégy évvel halt meg Zrínyi Miklós.

Esztergom vára című népdaluk szintén várossirató vers, minisztériumi támogatással, magnószalagon jutott el a török gyermekekhez, félszáz más népdaluk társaságában. Mindez akkor történt, amikor Atatürk híre még sokkal inkább ragyogott, mint most, a legünnepeltebb török személyiség volt. Hatvan évvel Törökország megmentése után még megadták a módját, a kellő tiszteletet a nagy eseménynek. A szultánok kultusza még nem szivároghatott vissza. Ám a törökök sem gondolták komolyan, hogy a múltat végképp el lehet törölni.

A Török Köztársaság kikiáltásának a hatvanadik évfordulóján, 1983-ban jelent meg egy háromkötetes szöveggyűjteményük gimnáziumok számára: *Török és nyugati irodalom* címmel. Az első kötetben Evlia Cselebi pécsi leírásából van egy részlet. A második kötetet Nihad Sami Banarlı állította össze. Ebben szerepel Kanizsa ostromának a leírása. Harmincezer osztrák, olasz, francia és magyar katona ostromolta meg a várat. Azt csupán háromezer török katona védte, hősiesen helytálltak. A törökök *Kanizsa védelmét* dicsőítő szavakkal emlegetik. A hatalmas birodalom rendkívüli pillanatai találkoznak. Eger és Kanizsa hasonló hurokat pendít meg két nép szívében? Többféle találkozási pontunk van. Gondolhatunk a pentatóniánkra, magánhangzó-illeszkedésünkre, véletlenszerű vagy rokoni kapcsolatokra. Attila İlhan 2001-ben megjelent verseskötetének a bevezetőjében Mohácsot említi egy évezred legfontosabb eseményei között, de nem gondol arra, hogy ez nem mindenki számára örvendetes név.

Zrínyi világa kavargó körülöttem, és az általa felidézett sárkány mellett egy kardot is látok. „*Rozsda marja, nem ragyog.*” Agyafúrt világunkban azzal már semmit sem lehet megoldani. Zrínyi szellemiségét kell felidézni, mert az mindennél fontosabb. Nagyon művelt ember is dicsekedett előttem azzal, hogy őt a barokk irodalom végképp nem érdekli. Ízlésről nincs mit vitatkozni, de Zrínyire nem csupán a műveltségünk, hanem létezésünk miatt van szükségünk: szellemi ereje nélkül sem mire se megyünk.

Tündöklés után hanyatlás

Aki az egész világot meg akarta hódítani, azért esett tévedésbe, mert nem lehet időtlenül – az idők végezetéig a lelken uralkodni. Ennek valamilyen érzete a nagy hódítások legkönyörtelenebb idején is benne élt a török népben. Cristóbal De Villalón az egri győzelem idején, 1552-ben esett török rablásba. A hatalmas birodalom számtalan helyére elvetődött. Könyvében egy olyan török jóslatot közöl, amely azt hirdeti, hogy a meghódított területeken véges a hatalmuk. Megszerezték a piros almát, de az nem lesz mindig az övék. Az időt

valóságos évekre tagolva adja elő a jóslat, de szimbolikus jelentése is van. A hetes szám (a hét év) a nagy kiteljesedés szakasza, a tizenkettes (a tizenkét év) a folytathatatlan tökély, mely után csak zuhanás jöhet. A jövődölésekre jellemző módon óriási a bizonytalanság: a történet szereplői (az adott korban élő törökök) nem tudják, hogy az egész folyamat mikor kezdődött el. Ám erről jelek árulkodnak. Innen a közeli veszély érzete. Íme, tömören a jövődölés értelmezése: A keresztények „*bennünket neveznek pogánynak meg hitetlennek. A piros alma nem más, mint Konstantinápoly, és minthogy nem lehet tudni, honnan kell számítani azt a tizenkét esztendő, és látva, hogy a város már oly hatalmas és pompázatos, hogy különb nem is lehet, biztosra veszik, hogy elérkezett az idő, és valahányszor e jövődölést olvassák, fájdalmas sóhajtásokban és könnyekben törnek ki...*” Ennek a jövődölésnek a folytatása az, hogy „*a Nagy Török Mekkába húzódik. Idővel visszatér. Bosszút áll legyőzőin. Kő kövön nem marad.*”

Ez a jövődölés azért érdekes a számunkra, mert a hatalom teljében is érezték az egyszerű emberek a nagy viszonylagoságot. Nem véletlen tehát, hogy akkor, amikor a birodalom katonai ereje meggyengült, ez a beidegződés még erősebbé vált. Zrínyi felismerte, hogy a török ereje nem a régi. Hanyatlás vár rá. Itt az idő, hogy mi cselekedjünk, mert ha ezt más teszi meg helyettünk, sanyarú sors vár ránk. Nem csupán a fegyveres erőket jellemezte ez a megállapítás, hanem lelkileg is megéreztek sorsukat a törökök. Látomásaik voltak. Érezték, hatalmuk itt véget ért.

A nagy birodalom összeomlása és a török nemzet léte a valóságban külön vált, de az moszlimok tudatában megmaradt. Budát népdalaik magyar változatban említik, de nem véletlenül volt Kızıl Elma (*Piros Alma*). Ez a név viszont Bécset, Rómát és Moszkvát is jelölte. Buda a széthúzásban, a fényes mulatságokban vergődő vagy fetregő Európa szóhasználatában is a józanodás szimbóluma volt. „Királyi” jelzőjét a legkomiszabb török hódítás idején is őrizték a keresztény országokban. Visszafoglalása, megszabadítása, „eleste” nagy tragédiája volt az egész iszlám világnak.

A fenti szavak mutatják, hogy Buda visszafoglalását különböző nyelveken eltérő szavakkal fejezik ki. Két olasz eposz szól erről az eseményről: Federico Nomi: Buda liberata (Megszabadított Buda), Antonio Constantini: Buda conquistata (Meghódított Buda). A törökök Buda elestéről beszélnek.

A fenti tények azt bizonyítják, hogy Zrínyi Miklós kellő időben ismerte fel azt a fontos tény, hogy elérkezett az idő: Magyarország saját erejéből szabad lehet. Már 1640-ben – húszévesen levélben számolt be III. Ferdinándnak arról, hogy a békeszerződést a törökök folyamatosan megsértették. Magyar falvakat támadtak meg. Ártatlan lakosokat vezetőit fejezték le, többeket rabságba vittek. Fosztogattak, raboltak. Ugyanakkor a sorsdöntő lépést nem tehetjük meg. Húsz évvel később csak kuszább lett a helyzet, pedig megérett az idő a cselekvésre.

Zerin-oğlu, a király

Zrínyi-fi, Zerin-oğlu, a király, mint ahogy Evlia Cselebi leírásában, útirajzában minden híres magyar úr király. Olyan, mint az ősi görög történetek királyai. Kicsi földterület volt a birtokukban, de valami többlet sugárzott belőlük. Ezt emelte meg a hozzájuk fűződő történet. Egy előkelő török rabot

kellett kiváltania Evlia Cselebinek. Ez a hivatalos feladat, megbízás juttatta el Zrínyi Miklós országába. A nagy török utazó nevezi így azt a területet, amely Zrínyié volt.

A híres vándor útjának néhány mozzanatát villantjuk fel. Csúszás, siklás, mélybe szállás térben és időben. Az egész nagy útirajz tere az egész oszmán birodalom. Az ellen feszül Zrínyi egész valójával. Ennek a főképpen szellemi lénynek, óriási lelkierejével rendelkező uralkodónak szabad tulajdona van – országa. Az él és virágzik a történelmi katasztrófánk ellenére is. A török vendég azt csodálja meg. Műveltségére, éles elméjére jellemző módon tekint mindenre, és megbecsüli az igazi értékeket. Gyermeki lelkesedéssel kíváncsi minden újra, minden rendkívüli, érdekesre. A maga helyén és idején mindennek megadja a kellő tiszteletet. A mi látásunk, gondolkodásunk több mindenben eltér az övéktől. A vallás és a haza – a nép, amelyhez tartozunk, nem azonos módon volt jelen a háromszázhatvan évvel ezelőtt élt emberek fejében. Ezt akkor is jó kiemelni, ha még naivitásból sem gondolhatom azt, hogy ez ma annyira azonos egy nép fiainak a fejében.

Nem erről van itt szó, hanem arról, hogy bizonyos szóhasználatok egy népen, nemzeten belül a különbözőségek ellenére is mutatnak olyan azonosságokat, amelyek nem léteznek, ha ezeket a jegyeket más népeknél észleltekkkel vetjük egybe. Akár Zrínyire gondolunk, akár a mai szóhasználatunkra, többek között feltűnik az, hogy mi következetesen törököket emlegetünk: török katonák, hódítók, csapatok, uralkodók. Evlia Cselebitől sem idegen ez a szóhasználat, de a „török” helyett sokkal gyakrabban használja az „iszlám” szót. Aki a harcokban elesett, az az iszlám mártírja lett. Indiai múltat, emlékeket őrzött az a vitéz, aki magyar földön lett mártír. Teste itt lelt nyughelyre. Sírja a moszlimok számára lett zarándokhely.

Hit dolgában a két fél között szakadék tátongott. A törökök számára mi voltunk a hitetlenek, őseink ugyanezzel a meggyőződéssel tekintettek rájuk. A két különböző, ellentétes dimenzió fokozta a feszültséget. A kisülés szörnyű volt: perzselődés, égés, pusztulás.

E láng és tűz között volt az emberi nagyság. Ezt látta meg Zrínyi Miklósban Evlia Cselebi. Ezt csodálta meg palotájában, egész emberi magatartásában, főséges mivoltában. Színkezelésében, a környezet túl lelkes bemutatásában keleties túlzást érezhetünk. A török elődök nagyvonalú, merész ecsetkezelése van előttünk: egy óriási birodalom fényvarázsa. Ebben az indiai festmények, szobrok zsúfoltsága is felsejlik. Zrínyi területének az őrei azok az évszázados fák, amelyekhez hasonlót alig-alig látott Evlia Cselebi. Korukat nyolcszáz évre becsüli. Nem véletlen, hogy a fák világában az élet megmagyarázhatatlan ereje munkál. Az jelenik meg tudatunkban. Emberi vonatkozásai az eltévelyedés lehetőségét is felidézhetik. Ám a harcedzett Cselebi itt nem ezt látja. Leírása szinte a mesék világába visz, épp ezért főséges.

Mindez tetőzik a vadászat bemutatásakor. Az állatokat nem hajtólegények kergetik: ágyúdörej szól mindenünnen. Hálók hullanak a megbokrosodott, félelemtől vonagló nagyvadakra. Zrínyi Miklós vendégével egy pompás palotából nézi a jelenetet. Ő itt mindennek az ura, főséges, rendíthetetlen. A vadászat őseink számára edzés volt, harci előkészület. Fentről a hadvezér nézi a nagy hadműveletet. Ám az igazi, a nagy hadvezérek is elvegyültek a közeli tusákban, párviadatokban. Így van ez a hőseposzokban is. Négy év keresztje még

Zrínyi vállán. Hősi cselekedetek, csalódások, majd az örökre rejtélyes vég. Erre a főséges csata képírója még nem gondolhatott. Mint ahogyan azt sem tudta, hogy egy évvel korábban Zrínyitől szeretett kisfiát ragadta el a halál.

Zrínyi a feszület előtt

Joggal mondhatnánk, a legsokoldalúbb kereszties vitéz ő, ha a közöny, a tagadás, a szeretetnélküliség nem igyekezett volna kilúgozni ezt a fogalmat az emberi tudatból. A folytonos támadás pokoli zuhataga, esőzése, zivatara nem moshat ki mindent a tudatunkból, de óvatossá teszi az embert. Szavainkat visszavarázsolja a szómágia világába. Beszédünkben alkalmazkodnunk kell az adott rendhez. Nem elveink feladásával, nem a hamis eszmék elfogadásával, hanem óvatosságból. Meggyőzni is csak türelemmel lehet másokat. Az emberi méltóságot megsérteni sohasem szabad.

„Ha vak közelébe mégy, hunyd be fél szemedet!” – mondja a török. Az igazság olykor annyira erős fény, hogy a látót is elvakítja. Megzavarni senkit se szabad. Jobb meggyőző tényeket fel-

Szigeti veszedelem – Juszó Béla rajza

tárni. Nyelvi jeleinket meg kell tisztítanunk a rájuk rakódott, nem kívánt hordaléktól. Jelen esetben ez azért igen fontos, mert a szavaknak nem csupán egyre nagyobb ragyogásuk van, hanem az ellentétes eredmény is megszülethet velük kapcsolatban. A szó lelkünk tükörképe. Övni kell a szürkeségtől.

Dantét hívom segítségül. Ősei közül Cacciaguidát tartotta a legtöbbre, a keresztes vitézt. A Paradicsom örök fényragyogásában találkozik vele.

A költő, író és hadvezér Zrínyi Miklós a dédapjára tekint fel így. Cacciaguida a moszlim hódítók által leigázott, eltiport, szabadságuktól megfosztott keresztény testvéreiért áldozta fel az életét. A szigeti hős is ezt cselekedte. Adott helyzetünkben viszont a haza megmentése összefüggött ezzel a szent cselekedettel. A dédunoka abban rendkívüli, egyedüli, hogy mindezt a küldetést oly szinten, oly eredménnyel teljesítette, hogy ezen a téren nincs hozzá hasonló. Egyetlen hadvezér sem írt nagy, értékes eposzt. Cacciaguidai, dantei értelemben igazi keresztes hős. Zrínyi Miklós is az. Így áll ő a fészület előtt. Minden tette, cselekedete, leírt szava nem csupán irodalmi érték, imádság is egyúttal, fohász a kereszt előtt, amelynek vitéze volt: igazi „athleta Christi”.

A számok igazsága, avagy útvesztője

Négyszáz évnyi idő-messzeségből sejlik fel nagyszerű alakja. Az *Isteni színjáték*ban a négyes szám Krisztus keresztjére utal. Negyvenéves volt Zrínyi, amikor a törökök elfoglalták Nagyváradot. Szent László szobrából ágyút öntöttek. Nagy királyunk az I. keresztes háború fővezére lehetett volna. Sorsa megakadályozta ebben. Szelleme ott munkált mind a két Zrínyi Miklósban.

A nagyváradi tragédia sarkallta újra a toll és a kard művészt arra, hogy írjon. Szavak sereglettek, fakadtak a török áfium – a világ-ópium ellen. A remekmű címében csak a törökök szerepelnek, de a minket elnyeléssel fenyegető, folyton-folyvást elemészteni akaró sárkánynak több feje van.

Zrínyi már húsz évvel korábban közölte III. Ferdinánddal a szomorú igazságot: míg Bécs a békét hirdette, addig jogainkat korlátozta, sértette – életlehetőségünkötől fosztott meg hosszú távon. Közben a háború hamuja alatt izzó parázson sütogetett minket a török. Zrínyi kiemelte, hogy ha ez így

folytatódik, nem marad más teendőnk: életünkről, halálunkról magunknak kell döntenünk. Falvainkba betörték a portyázó törökök. Szemléltető oktatással éltek: bemutatták, mihez van joguk. Az ártatlanok vezetőjét lefejezték, az ellenállókat halálra sebeztek, elvitték fogolyoknak, majd a piacon, a vásárokon eladták őket. Fosztogattak, raboltak. A Habsburg uralkodó nyugodt álmát ez nem zavarta. Mindszenty József zalai hívei kapcsán ismerte fel az iszonyú pusztítás nagyságát: egykori virágzó falvak lakosait oly mértékben mészárosolták le, hogy a maradék, a töredék-településeken se iskola, se templom nem volt. Értelmes, józan fiatalok házasságot akartak kötni, s ekkor derült ki, hogy írástudatlanok. Így alakult ki a „sötét Zala” igazságtalan, emberi méltóságot sértő jelzős szó szerkezet. Mindszenty gyorsan akart segíteni, mert tudta azt, amit a költő Zrínyi Miklós: „az idő sürget”...

*Zrínyi Mohács átkát
akarta felszámolni –
egyszer s mindenkorra.*

Mohácsnál beköltözött a félelem a Kárpát-medencébe. Ez hatványozódott nemzedékről nemzedékre. A félelem-kövélet alól sóhaj szállt: „Fuss, menekülj innen!” – hallotta ezt Zrínyi Miklós is, de tudta? Nincs hová. „Hic vobis vel vincendum vel moriendum est. (Itt nektek vagy győznötök, vagy meghalnotok kell.)” Nagyvárad eleste után még négy évig küzdött. A világ a legcsúfosabb libikókáját készítette a számára. Montecuccoli ült vele szemben. Világparódia lett a szent szándékból. Új Zrínyivár felépült. A kereszténység biztos jele, bástyája lett, majd elesett – nyugati „közreműködéssel”.

Zrínyi Mohács átkát akarta felszámolni – egyszer s mindenkorra. Az évszázadok sorskereke töröket növeszt magából. Forog, forog – örült iramban. Szíveket marcangol. – Három a magyar igazság – mondjuk töretlen hittel, és ezt a világ gonoszsága nem vétőzhatja meg. Háromszáz évvel Zrínyi Miklós születése után a világ felelőtlen felelősei a második Mohács átkát zúdították ránk Trianonban.

Hol volt akkor Zrínyi Miklós? A világ vad vadonában újra a vaddisznót várta? Nem ott volt! Ő már nincs ott. Térdepel a kereszt előtt. Töretlen hittel foháskodik – értünk.

Rosa Artale

Az emmauszi tanítványról

A hajnal nem fedi fel jól előttünk,
 hogy fátylain át mit sugall a szívünk,
 mert rögtön arra sarkall, hogy keressük
 a nappal fényvarázsát.
 Megfoghatatlan kedves pillanata
 száguldtat szinte örült, vad kalandra
 olyan úton, melyet csak mi ismerünk...
 Nem tudom, mért mondtam neked: „Ama névben,
 melyet nekem adtál, jövök malasztod,
 ím, hírül adni,
 s az ajkadon hirdetve újraéled
 az élő szó attól a lehelettől”.
 Talán mert idegen voltál a szívnek,
 midőn hozzád fordultam, hogy megláttalak.

Ki vagy, Nem-Ismert, aki jársz utánam?
 Tudatlan vallomás tárul előtted,
 fanyar csalódás és lelkesedések...
 Meglepsz te azzal, hogy a reggel álma
 és ihlete legyen komoly előttem.
 Ez a te Emberarcod ismeretlen.
 Kutassalak életbe szegezett,
 sírásunkban ki élsz, szeresselek,
 Uram, panaszban dicsőíteni téged
 túl van minden erőn, s kétségbe ejt:
 én is reméltem, hogy ő íme, az,
 kitől értelmet nyer várakozásunk.
 De elszáll az idő,
 és semmi se jó a nyomában,
 minden azonos az előbbi nappal...”
 E kételyemmel közeledem tehozzád,
 az egyetlenhez, ki sóhajom érti,
 s a félelmemmel töltöd az idődet:
 „Hogyan hihetném, hogy képes lehetnék
 másoknak mondani, hogy ma te küldesz,

én nem tudom hordani a keresztet,
 mondhatnám, onnan harmadnap te felkelsz?”
 Azt kérdezed, hogy én miről beszélek
 magamban és másokkal életemben.
 „Ama Krisztusról szólunk, aki úgy élt,
 hogy nagy volt a szavakban és a tettben,
 történelmünkben egykor felvilágolt,
 de emlékét már a homály borítja,
 a híre messze, fény se lobban arra,
 majd nem halott, távol pihen temetve...
 Néhányan jöttek nekem hírül adni,
 hogy él,
 de a Testét mi nem találtuk,
 és ím, ezen szemekkel én se láttam!”
 Miközben a szót vallatjuk magunkban
 más szemmel a szív látja és kutatja
 az élet tényeit, és hiszi őket,
 hogy Ki bennük jár, a jelei annak,
 s a vizeket léptünk előtt kitarja.
 S a gond-béklyó már oldódik előttem:
 mi az életnél is nagyobb kívánat,
 a Másik által annyi szeretetben
 a halálig lobog, ég várakozva,
 őt idézzük, mintha kiáltanánk:
 „Ne indulj még el, maradj kis időre!
 Magunkban, mint az árnyak, szertefoszunk...”
 Így hogyha újra eljő majd az este,
 házunkban ülsz, s velünk vacsorázol,
 idődet töltve várod, hogy bevalljam,
 hogy ég a szívem, mert te vagy, kire vártunk...
 Szemünk elől a Test, ím, szállva lebben,
 a fényben jön a Fiú vacsorára.
 Idegen, ki eltűnik e napokban,
 az áldozatban itt nekünk ajándék:
 minket jobban szeretett ő magánál
 és életénél.

TUSNÁDY LÁSZLÓ fordítása

Csernák Árpád

Csak az ima

Mint néma karthauzi a cellájában,
 a felfokozott és néma éjszakában,
 negyven fokos lázban hallgattam
 egy kutya ritmustalan, tompa ugatását...

Elindultam a hang irányába
 egy tányér vízzel
 a felfokozott és néma éjszakában,
 negyven fokos lázban,
 a kitépett-köröm-hold fényében,

a fekete fák kísértésében,
 amikor elhallgatott...

Fuldokoltam.

Fölzengett a sintérek kara,
 a hold már fogyóban volt és vérzett...
 Itt nem segítenek a feltépett körömágyak
 sem a korbácsütések
 csak az ima.

PÉNTEK IMRE

Pályafutásom története

Önéletrajzi regény (részlet)

Egyetemi évek

Minden kezdet nehéz. Főleg annak, aki a hatvanas években – az egyetemi felvételre igyekezve – nem a kollégiumban száll meg, hanem a bácsikájánál. Elesik egy csomó információtól. Az öregfiú, egykori MÁV kocsikísérő, a rokonság esze, lera-gadt a portán, elkezdett beszélgetni a hasonló korú idős úrral, én meg talpalhattam, keresgélhettem, hol lesz a felvételi írása. Anyám kívánsága volt ez, én pedig jó kisfiúként engedelmeskedtem. Már az is nagy kegy volt, hogy továbbtanulhattam, mikor hasonló jeles eredményt elért barátaim közül sokan erről kénytelenek voltak lemondani.

Miért akart a lenti és a zalaegerszegi Zrínyiben végzett gyerek magyar-filozófia szakra jelentkezni, már nem egészen világos előttem. Talán az olvasmányok. Rimbaud, Swift, Baudelaire és József Attila versei, szövegei térítettek el, valamilyen rendhagyó irányba. Általános iskolai magyartanárnőmtől végzéskor kaptam egy Cserépfalvi kiadású József Attila-kötetet. Elégge megviseltnak látszott, de hamar felfedeztem: ez teljesebb, jobb, mint a fennforgó, kapható kötetek. Ebben voltak műfordítások is, például Rimbaud-tól a *Kenyerlesők*. Ez a versfordítás nagyon megragadott, s valami hasonlókat szerettem volna írni.

A fent emlegetett köteteket rajtam kívül kevesen forgatták a városi könyvtárban. Ki tudja, ezeken túl, milyen elvontságok győtrődtek bennem, hogy éppen így, ilyen módon törjön felszínre bennem szunnyadó hajlamom. Talán anyai nagyapám – aki valamilyen csoda folytán értelmiségivé vált, s akit nem ismertem – génjei öröklődtek bennem, s valamiképp ilyen módon törtek utat maguknak. De oda szándékoztam jelentkezni, az egészen biztos. Ám a tájékoztató papíron ezt a szakot

nem találtam. Próbáltam utána járni, sikertelenül. Sebj, behúztam a magyar-orsz szakot.

Ahogy sokan mások, a tétovák, a bizonytalanok. S készültem, ahogy tudtam a bölcsészkar próbákra. Ambícióim mélyén még egy tényező lapult: hogy verseket írtam. S hogy a filozófia és a költészet között milyen összefüggés van, nem tudtam, ám sejtettem: a kettő nincs távol egymástól, nagyon is összetartozik. Bár a rokonságban voltak többen is, akiket felvettek az egyetemre, de miután jogásznak, orvosnak, mérnöknek tanultak, úgy gondoltam, tőlük aligha kaphatok bármi érvényes felvilágosítást. Osztálytársaimmal pedig nem voltam jó viszonyban. Tőlük aztán végképp nem akartam semmit kérdezni.

Bár hazudok: az előkészületek része volt, hogy gimnáziumi magyartanárnőnk korrepetálást tartott hármunknak. Az egyik srác egy jóvágású, kissé túlrett fiatalember volt, az osztály kedvence. A másik egy letenyei fiú, én lenti – szóval teljesen összeállt a kép. A tanárnő fiatal volt és csinos. Idővel feltűnt nekünk, hogy a foglalkozás D-nek nem fejeződött be, ő még maradt, további tortúrákra. Csak az érettségi után derült ki, ebből a pót-pótlásból – házasság lett. (A „fiúval”, évtizedek múltán Zalaegerszegen találkoztam, főrendőr lett belőle, már nyugdíjas. Láttam, hogy kissé zavarba jött, mintha tartott volna a kérdezősködéstől, így hát nem erőltettem a dolgot. A tanárnő szerintem jól tanított, ami fő: megszerettette velünk az irodalmat, s a kívülről mondott versekért egy kis ötöst adott, amiből három ért egy „nagyot”. Szomorúan hallottam, hogy egész korán meghalt.)

Ahogy haladtam felfelé a bölcsészkar lépcsőin, hamar világos volt minden. Az erősödő hangzavar nyomán simán megtaláltam a nagy előadót, ahol a felvételi zsongás közepébe érkeztem.

A felvétellel kapcsolatban két történet.

Magyar felvételi. Alig hihető: az akkori új golyóstollak még nem voltak olyan precízek és tökéletesek, mint a maiak. Én vettem egy újat, ami meglepetésemre – egyszerűen nem működött. Nagyon kínos volt. Kitől kérjek tollat? Hogyan és miként fogom megírni a dolgozatomat? Ott tétováztam a tömegben, és irigykedve néztem, némelyik felvételizőnek a kezében miként száguld a töltőtoll vagy a golyóstoll. Ahogy ott pillantgatok, észrevettem az előző padsor egyik tartójában ott fekszik egy használatlan töltőtoll. Erőt véve gyámoltalanságomon, megkérdeztem a gazdát: nem adná-e kölcsön ezt az írószerszámot? Ha már úgysem használja senki.

A fiú készséges volt, mondta, hogy elromlott, de hál' Isten, van másik tolla, ez meg itt... a fene enné meg. Nos, ezt a nem első osztályú kölcsöntollat kaptam meg én. Hát, mit mondjak? Minden szó megformálása egy kínszenvedés volt. De akkor már nem adtam fel, és elkezdem írni. Egy Móricz-novellaelem-

Péntek Imre

Önérzet

Engem nem protezsáltak sem itt, sem ott, nem írtak érdekemben ajánlott levelet, nem szóltak át telefonon senkinek, nyájas íróasztalok sem társalogtak miattam, jeles személyiség sem jött hozzám hívatlan, a fönti rokonok sem intézték dolgomat, nem nyílt nekem sohasem mellék-, sem pótrovat; joggal tölthet el a csökönyös büszkeség: saját erőmből váltam senkivé.

zés volt a feladat. Amíg a többiek írtak 10–12 oldalt, addig én keservesen három és felet. Hogy lesz ebből értékelhető eredmény? És legyintettem magamban.

Az orosz felvételi. Nekem nem jutott orosz szótár. Nem voltam elég körültekintő, élelmes, ahogy anyám szokta mondani.

Mire feleszméltem, elfogytak a szótárak. És én így álltam neki a fordításnak. Magyarról oroszra és fordítva. És hálával gondoltam lenti orosz tanáromra, H-ra, aki belénk verte az orosz nyelvtant. Talán az utolsó órában vettem észre, az én szótáramat valaki elvitte, majd visszatette a tanári asztalra. Nos, Isten neki, volt időm, átnéztem a szótárak segítségével a fordításokat, és alig találtam javítani valót. (Akkor még elevenen éltek bennem az orosz szavak, kifejezések.) S éreztem, nem érhet nagy csalódás.

Hazatérve vártam a jó szerencsét, azaz a felvételi eredményt. Óriási szerencse? – mindkét tárgyban jól szerepeltem, ami azt is jelentette: behívtak a szóbelire. És a szóbelin még jobb benyomást keltem. A magyar felvételiztető megdicsért, milyen tömören, lényegre törően fogalmaztam. De még az olasz neorealizmusról is volt némi fogalmam. Az orosz felvételiztető pedig nyelvtani megoldásaimat dicsérte. És megjött az eredmény: fel vagyok véve. T. Z., B. L. és G. J. – legjobb lenti barátaim – irigykedve figyelték készülődésemet. Lehangelő megjegyzéseket tettek, el is felejtessz minket, stb. Miközben ők az ipariskolába várták a behívót. Átjárt annak a tudata, hogy valóban, más világ veszi kezdetét. Valahogy idegenkedtem az ipar és kereskedelem világától, mindig is untatott a köznapi praktikum. Elszakadni azoktól, akikkel együtt festettük ki a lenti Fő tér deszkapalánkjára az oroszok távozását követelő és a Kádár-kormányt legyalázó jelszavakat. Ma is összeszorul a gyomrom, ahogy négyen osontunk a gyér villanyfényben, és a mésszel töltött vödörben kotorásztunk az elcsórt pemzivel. Senkinek sem szóltunk erről. Azért féltünk, és felmértük a veszélyt, amit nem is a magunk, a szüleink fejére hoztunk volna. Ám a gyerekkori szolidaritásnak is vannak határai – gondoltam, és visszahúzódva teljes erővel olvastam azokat a könyveket, amelyekre a bölcsészkaron szükségem lehet.

És eljött a várva várt pillanat: beköltöztünk a Ménesi úti Eötvös Kollégiumba. Hárman-négyen voltunk egy szobában – nem volt szokatlan, Egerszegen is kollégista voltam –, s hamarosan egyéniségekké vált az „arctalan sokaság”. Nem véletlenül, engem az írókat érdekelték, mert én is írtam. Emlékszem, franciakockás-papírokra róttam soraimat. Egy alkalommal, talán még harmadikosan, a keszthelyi helikoni irodalmi pályázatra is beadtam írásaimat. Két töredék maradt meg bennem: „Alakulna fehér / libákból díszkíséret, / akik mind-össze fél / percig búcsút / zengenének.”

Miután apámat majd fél évre lecsukták 56-os menekültek rejtegetéséért, valami ilyesmi panasz szakadt ki belőlem: „Csíp, mint bolha, / rág, mint a tetű, / büntetett / előéletű.”

Elő, komolyabb kézirat-paksamétámat öcsém elvitte a MÉH-be. Amivel hasítani igyekeztem volna társaim előtt. Gondosan elrejtettem a szekrény aljába, de ő megtalálta. Nem haragudhattam rá, hajrában volt az osztály. A veszteség kissé fájt, de ez a radikális „kritika” sem tudott megállítani. Írtam újra szövegeket, próbáltam összeszedni a maradékot, amire emlékeztem. Bizonyítanom kellett abban a kis csoportban, ahol csak egy dolog számított: a vers. Ezek az írókat figurák éjjelente használták a kollégium egyetlen, masszív Erika író-

gépét, tisztázták le műveiket. Ami nem volt egyszerű: két ujjal gépelni, és selyempapírt használni, indigóval, a másolatok elkészítése végett. Hamar megismertük egymást. Bella Istvánt, aki akkor már verseket publikált a *Kortársban*, Baranyi Ferencet, aki akkor már Olaszországot is megjárta, mindketten rendszeresen megjelentek az Egyetemi Lapokban. Győri Lászlót is itt ismertem meg, Koncz Jósikát is. Valamilyen előlelete mindegyikünknek volt. Az írás megszállottjai, elkötelezettjei voltunk. Ha pedig művelni akartuk magunkat, márpedig ez is célunk volt, akkor a könyvtárban Sántha Ferenc kölcsönözte a könyveket. Akkor már megjelent a *20 óra* és novelláskötete, a *Sokan voltunk*, s iszonyú tisztelettel fordultunk hozzá. Kissé zavart is ez a sajátos viszony. Egyszerűen megvolt az épületnek a maga aurája, ami minket, vidéki gyerekeket teljesen elbűvölt. Pedig akkor még alig tudtunk valamit a nagy múltú intézmény előzményeiről. Nekem sem volt fogalmam arról, hogy az egerszegi Keresztury Dezső volt az intézmény utolsó, valóban tudós tanára, hiteles igazgatója.

*Egy üres főzelék és két kenyér
– sok mindent jelentett ez
az ifjú gyomornak.*

Egymás után formálódott előttem ki a „népész”, a „török”, a „kínai”. Mind jó ismerőseim, barátaim voltak. Mindannyian a szakjukról kapták a becéző gúnynevet. S törzshelyünk egy kiskocsmá volt, a Bukarest, a kaja „utánpótlást” pedig a körtéri népbüfé oldotta meg. Egy üres főzelék és két kenyér – sok mindent jelentett ez az ifjú gyomornak. Nekem a Körtér még azt is jelentette, hogy itt laktak „pótszüleim”, két egyetemi tanár és leánya – akibe bizonyos mértékig szerelmes is voltam –, s gyakran időztem náluk, meghívtak vacsorára, és érdeklődtek „előmenetelemről” is. A leány kritikus szeretett volna lenni, s melegen érdeklődött Kabdebó Lóránt iránt, akinek volt valami speciális szemináriuma a kollégiumban. Természetesen megmutattuk egymásnak írásainkat, ő a kritikáit, én a verseimet. Nagyon bosszantott, hogy engem is „népinek” tartott s nem urbánusnak, ahogy szerettem volna, amit én akkor hevesen elutasítottam.

A másik fiút Ambrus Péternek hívták, szintén a környéken lakott. Egy időben – mondhatom – barátok voltunk. Szociológus akart lenni, s tulajdonképpen jól tanult. Persze nekem fogalmam sem volt – egy ideig –, hogy a kommunista mozgalom muttere a nagymamája. Aki annak idején – többek közt – Kádárnak is hordta az ételt a börtönbe. Külön lakott, de gyakran meglátogatta lányát és unokáját. Péter azt mesélte, hogy bármikor bemehetett Kádárhoz – ki volt adva az utasítás, ha jön, mindenkinek várakoznia kellett, előbb a muttert fogadta.

Egy dolog viszont nagyon meglepett: a stréberék nyíltszíni és intenzív utálata. A hangadók a Zrínyi Katonai Főiskola és Kollégium növendékei voltak, idősebbek, érettebbek nálunk, akik pár év haladék után kerültek be a bölcsészkarra. Ezt a légkört ők terjesztették. Minek tanulsz? Ezeknek? (Volt ebben némi politikum is.)

Hogyan is fogalmazzam? Tanulni szégyen volt, tudni viszont – dicsőség. A csúcserményt mellékesen, oda sem figyelve érne el. Csak hát nekünk, kis ugrifüleseknek ez még nem

ment. De teljes gőzzel igyekeztünk a nagyok nyomába, akikre felnéztünk.

Én még hallgattam Kniezsa professzor ószláv irodalmi előadásait, tanultam az Igor-éneket, és egyre mélyebbre merültem a szlavisztika rejtelmeibe. Már-már úgy tűnt, elvegyülök az orosz szakosok tömegében, amikor az „elemi ösztön” betellett a filozófia könyvtárba. Szerencsére felfedeztem magamnak a földszinti sarokban, ahol egyrészt könnyedén hozzá lehetett férni kivételes olvasmányokhoz, másrészt olyan emberekkel ismerkedtem meg, mint Asperján György, Gombár Csaba, Farkas János és később Módos Péter, Kiss János, Haraszi Miklós és mások. Röviden felvilágosítottak, változtathatók szakot, csak le kell tenni a különbözőzeti vizsgákat. Nos, én belevágtam, és a második évfolyamot már magyar-filozófia szakon folytattam. Tagja lettem annak a kis elit csoportnak, amely ott alakult a könyvtárban, ahova – mint kiderült – nagyon sokan jártak be. Bella István, aki kiválóan sakkozott, s ott, a könyvtárban sem talált legyőzőre. Bódy Gábor, aki másodikban átment a Színművészeti Főiskolára – egyszerűen nagy élet folyt a könyvtárban. A filozófia tanszék professzora, Sándor Pál is gyakran megfordult itt, s olykor még velünk is elbeszélgetett. (Egyébként a filozófiatörténet című tárgyat adta le, meglehetősen poroszos módon.) Harangozó Márta és Dvorszky Hedvig művészettörténetet tanultak, s szintén gyakori vendégei voltak a könyvtárnak. Márta később Asperján György barátnője, később felesége lett, de már az egyetemen is szorosan összetartoztak. Mindent összevéve jó társaságba keveredtem, ahol pótolni lehetett sok mindent.

Kerestem valami kapaszkodót élményeimhez, s Győri (László) Zsiga barátom *Dobol az eső, hogy esik* című, Bella Istvánra emlékező írásában találtam néhány mozzanatot (*Kortárs, 2010, április*).

A következőket írja: „A menzán örökké együtt ültünk, délben, este, az egész társaság: Bella, Asperján, Harangozó Márta, Péntek Imre (Filosz), Győri László (Zsiga), akkor bizony senki sem vezetett jelenléti ívet, el is vészett, hogy ki került volna föl rá, ma ki mehetne vizsgázni egy végső kollokviumon. Egy másik konszernnel ötvöződött össze, a leendő Kilenckével, sokszor nem is lehetett szétválasztani, ki mihez, ki kihez tartozik. A közönséges földi halandók, a mezei egyetemisták irigykedve, hüledezve nézték, micsoda makedón falanxba tömörül a mai magyar irodalom.”

Szerintem jelöltek voltunk akkor még jobbára, bár a tehetőség jeleivel megátkozva vagy megáldva. Ezt akkor még csak sejtettük. A bizonyosság és bizonyosság még odébb volt.

Említettem, hogy a könyvtár tele volt olyan könyvekkel, amelyek a marxizáló kurzus kiadványainak csak „lábjegyzetei” voltak. Platón, Arisztotelész, Schopenhauer, Kant, Kierkegaard és mások. És a fordítások sem hiányoztak. (Volt, amelyik csak bizalmas kategóriában volt hozzáférhető.) Kis meghatottságot éreztem, amikor először magyarul olvastam Camus alapvető művét, a *Sziszüphosz mítoszá*t. „Csak egyetlen igazán komoly filozófiai kérdés van: az öngyilkosság.” Ez az első mondat taglóütésként ért. Gondolom, nemcsak engem. Az egzisztencializmus akkor „belső fogyasztásra”, innen-onnan azért rendelkezésre állt... Sok-sok gondolata átment a kortárs irodalomba. A közvélekedésbe. Bezzeg Hegel, Feuerbach és Lukács György összes művei rendelkezésre álltak, jobbnál jobb fordításban.

Győri László – akivel igen jó baráti viszonyba keveredtem –, a könyvtár szak bennfentesének számított. Többször laktunk

egy szobában, az egyetemet is a Ráday utcai kollégiumban fejeztük be. Emlékszem, amikor felfeszítettük valamelyik egyetemi folyosón a megfelelő iratszekerényt, hogy onnan eladható kiadványokat vigyünk az antikváriumba. Szerelmes természetének sok „érdekes” következménye lett. Jóváágású fiú volt, bár kissé alacsony. Ez egyébként cseppet sem zavarta.

Egy adalék, ami Tivadar barátomról és évfolyamtársamról, s persze rólam szól. Akkoriban súlyemeléssel foglalkoztam a klasszikus nemekben – nyomás, szakítás, lökés –, és volt is alkalom rá, a Ménesi úti kollégium tornatermében. Tivadar

Budaházi Tibor festménye

szintén itt gyúrta magát minden nap, néhány hasonló megszálottal; szó, ami szó, közjük tartoztam én is, ám belőlem hiányzott az elszánás, az elhivatottság. De azért ismerős és megbecsült alakja voltam e körnek. Tivadar gyakran látott el tanácsaival, kritizált, dicsért, mindent megtett, hogy egyre feljebb jussak. Amikor elértem a szerinte kívánt szintet, így szólt hozzám: „*Filoszkám, most már jöhetsz!*” Mi, hogy? – kérdeztem némi kíváncsisággal. „*Figyelj rám! Én jót akarok neked. Lejössz a konyhára, és beszállsz a csapatba. Vinni kell a kondérokot, a tűzhelyről a kiosztó helyre, a pultba. Az öregasszonyok nem bírják el, ez a mi szerencsénk – csippentett a szemével és szőke haján szinte izzottak a fürtök –, ez a mi munkánk, és nem is kevés. Ingyen kaja, amennyi beléd fér, a menzajegyedet pedig eladhatod.*”

Világos beszéd, és volt benne értelem. Délben és este a bölcsészkar menzán mi voltunk a spiccen. Erre mondják: Ha egy üzlet beindul... Tivadar kiválóan megszervezte a csapatot, az időpontokat, s nemegyszer, 11 óra tájt, véletlenül mindketőknek el kell menni – halaszthatatlan ügyben. Meg kell adni, soha nem történt baleset. Amiről nekem tudnom kéne. A hatalmas kondérokot, a benne rotyogó étellel, mindig pontosan oda tettük, ahova az asszonyok kérték.

Ez is része volt a bennfentes bölcsészkar életnek. Volt, amikor a *Bölcs Bagoly*ban múltunk az időt, az á la carte vendéglőben, de ez mind egy cég volt, teli ismerősökkel, barátokkal. A menzai csoportok, összejövetelek szerves részét alkották a korabeli társasági életnek.

...kiöltözve elmentünk a diplomaosztó ünnepségre, ahol könnyed mozdulattal átvettük a hivatalos okiratot...

Idővel a Ménesi utat elhagytuk, voltunk a Róbert Károly úton, aztán a Fácános következett. A kollégium egy elhagyott laktanya volt, nagy területen, a János-hegy alatt. Az 59-es járt ki oda, s a végállomásról némi gyaloglás után be is értünk a kerítésen belüli, tágas térségre. S mindenki megtalálta a helyét. S szerepét.

Utassy itt fogadott M. J.-vel, hogy ő bizony meg fog jelenni az *Új Írás*ban. Titokban küldött egy csomó bökverset a szerkesztőségnek, ilyeneket: „*Nekiünk utat / Kelet mutat, / ezért ugat / ránk a Nyugat.*”

S mit ad Isten, a szerkesztői üzenet rovatban gúnyosan idézték Utassy verseit. Dzsó vállat vont, különösebben nem érdekelte a dolog, a fogadást megnyerte. Viszont pályáját nem is az *Új Írás*ban, hanem a *Kortárs*ban kezdte, ahol 1965-ben megjelent „komoly” verseivel.

Ha úgy vesszük, kollégáim közül mindenki (a Kilencekre gondolok), publikált már, csak nekem nem sikerült ez a mutatvány. Bár verseket írtam, próbálkoztam novellákkal is, s azokon az író-olvasó találkozókon, amelyen közösen léptünk fel, egyre inkább novellistaként tartottak számon. Szükség is volt erre, a műfaji kiegyensúlyozottság miatt. Mindenesetre én Török Endrében bízam. Biztos, hogy tehetségesnek tartott, csak nem eléggé. Az általa felkarolt szerzők a *Kortárs* hasábjain kaptak helyet. Ám én hiába vittem neki verset, prózát, a publikáció – az ő révén – nem jött össze. Pedig még a szakdolgozatomat is hozzá írtam. (Ezt ő veszítette el, nem én.) Nem haragszom rá, dehogya! Az egyik legjobb tanár volt, akivel

találkoztam. Hihetetlen érzéke volt a műelemzéshez, a kortárs művek értékének megállapításához. És nekünk, fiataloknak ez volt a legfontosabb.

Ahogy haladtunk az időben, talán negyedévesen kerültünk, a slepp, a Ráday utcai kollégiumba. Itt luxus körülményeket találtunk. Egyik szárnyban a lányok, a másikban a fiúk. Kétágyas szobák, teljes szabadság. Emlékszem, Zsiga barátom egy dologban felülmúlhatatlan volt. Az üvegek összegyűjtésében és visszavitelében. Néha arra ébredtem, hogy csorog a csap. Zsiga mosta a visszavitelre szánt, hányódó, kallódó üvegeket. „*Mi van, te is kapsz majd egy pohárral!*” – dörmögött, amikor (néha) szóvá tettem neki e fura foglalatosságot.

És alapvetően – neki volt igaza.

Közelgett a mintatanítást lezáró vizsganap. Nem nagyon törődtem vele, főként mi, filozófia szakosok. Nekem Dante élete jutott a vizsgára. Nos, hogy nem volt sikeres, abból kitűnt, hogy elkértem a tízpercet is a diákjaimtól. (Sokszor gondoltam erre a nem túl sikeres időszakra a lenti gimnáziumban, amikor a tábla előtt mondatot elemeztem vagy elemeztem növendékeimmel. Újra meg kellett tanulnom a helyesírást, a magyar tananyagot. Szertelenségemet próbáltam valami rendszerbe foglalni, mérsékelt sikerrel. Mindenesetre, amikor eljöttem az iskolából, nagy megkönnyebbülést éreztem. Túl magas volt nekem a katedra. Az az egyértelműség, amit a tankönyvek és feletteseim elvártak. S még valami: képtelen voltam a középhez szólni, a fellegekben jártam, csak néhány diák értette szándékaimat.)

Így-úgy kiöltözve elmentünk a diplomaosztó ünnepségre, ahol könnyed mozdulattal átvettük a hivatalos okiratot, hogy diplomás emberek vagyunk. Az okirat rég elkallódott valahol, az indexemet nagy nehezen találtam meg legutóbbi költözésem óta. (Pedig hogy örültem, amikor felfedeztem: az okirat számát beleírták az utolsó lapokra.) Voltak rossz álmaim az egyetemmel kapcsolatban. Egy időben azt álmodtam, hogy nem tudtam befejezni a tanulást, a vizsgáim elmaradtak. Jártam az órákra, mindenki ismerősnek tűnt, de én sejtettem, nekem itt nem terem babér... Előbb-utóbb lelepleznek, s akkor jaj lesz nekem...

Visszanézve talán többet kellett volna tanulni. Állhatatosabban. Ami ma is hiányzik: a nyelvtudás. Az angol nyelvvizsgán átmentem, de azután sem foglalkoztam eleget a nyelvtanulással. Kísérleteztem a lengyelrel, de a kitartásom kevésnek bizonyult. Emlékszem, volt egy időszak, amikor sokat fordítottam a *Szovjet Irodalom*nak. Jól fizettek, rangos szerzőgárda vállalta ezt a munkát. S milyen jó érzés volt az egykori orosz tanulmányokat feleleveníteni. S milyen jó érzés volt, amikor elégedetten hátra dőlve vizsgáltam soraimat, megfelelő-e az eredeti szövegnek. De végső soron ez nem volt az én asztalom. S a kudarcnak sok negatív következményét kellett elviselnem. A lányom viszont megtanult angolul. Köszönhetően Kabdebó Tamásnak, aki néhány éven át pótapja volt Newcastle-ban, Dublinban.

Az egyetemi évek véget értek. Rissz-rossz bőröndbe pakolva igyekeztem hazamenteni néhány könyvet, fehérneműt, ruhát. És egy nélkülözhetetlen sportszatyorba tömködve, ami még ezen felül összegyűlt. A zalaegerszegi állomáson elszakadt a bőrönd. Valahogy összemarkoltam széthulló pakkomat, és a lenti szárnyvonaton, a krumpliföldünk közelébe érve, kidobtam az egészet. A telkünk végébe. S az állomásról hazagyalogolva kiballagtam elhullott holmijaimért.

Ádám Tamás

Katicabogarak röpte

Repülőtér a tenyerem, hétpettyes katicabogarak landolnak, madárterroristák figyelik röptüket. Együtt töltjük azt a kevés időt, mit kimért számunkra az ég. Fagylaltpor takarja majd az utolsó napokat, gombostű szúr a szárny alatt.

Sárguló rajzlapra katicabogarat rajzol az ősz, a pöttyöket tüccsettel rakja fel az éj. Rövid volt az élet: egy nyár, egy tavasz, téli álom, betlehemezés.

Tetoválás hasadon, combod tövéig vándorol egy bátor katicabogár. Ujjaim elkísérnék, ha lenne még időm, kiégetném a bőrödbe ivódott pöttyöket, és a virág fodrait a vágy kiteríténé.

Bozók Ferenc

Világháború előtti szonett

Mikor Petőfi írt Aranyinak, és viszont, majd Krúdy járta macskakő göröngyeit, ki jól fogyasztott régi tintát, s fröccseit. Most visszavágyok én egy lomhább, régi kort.

Hont nem váltottak euróért, dolcsiért, mert nemzetnek hívták még, mi most lakosság, voltak célok, nem csupán viszonylagosság, s bár álmodni nem volt remény, de volt miért.

Bár szörnyű lassú volt a postaforgalom, válaszevélre várni édes borzalom, Nem cseteltek, ámde gyöngybetűkkel írtak,

és az élet egyszerűbb volt, ámde tisztább, s majd' mindenki vézna volt, kivéve Mikszáth. Kóstolónkból szomszédaink egyre híztak.

Kocsis Klára

Kóbor bolygó

Ko-
kocsmába nem járok
rendesen fizetem a számlákat az adót
szabályos lettem akár Földünk a kerek cipő
kenyérgyári futószalagon készül
ma reggelre elpatkolt a sarki pék
rolója lehúzza nincs többé magáncipő
egykedvűen lóbálom üres cekkerem
mától gyár gyártja az életet
a pék titkos áruhás muszlim katona volt
vagy idegen ügynök radioaktív gabona-szétterítő
egy ügynökkel kevesebb nem kár érte
teszik hozzá görbe félmosollyal
a lehúzott roló előtt hiába várakozók
kezükben üres cekkert lóbálnak egykedvűen

hazafi vagyok ügynökökkel nem barátkozom
nyalják csak sóváran kívülről házam-hazám csukott ajtaját
persze mégis meglátogatnak de csak ha nem vagyok otthon
betörnek kifosztanak meglopnak rongálnak lejártnak
átnyúlnak a betonfalon infrahanggal kedveskednek
ropogósra sütnek nyom nem marad utánuk
ez már a dicső huszonegyedik század
ahogy a magyar költőnek ma kijár

a beteg társadalomban

holnaptól inkább nem gyári-gyurmás ízetlen cipő
hanem cipő lennék lisztes képű holdvilágfaló bohóc
cipője Pierrot-cipő fényesre suvickolva
a történelem lábára pontosan passzoló
a tiszta lelkiismeret néger cipőtisztítója
fütyörészve hadd dolgozzon rajtam
és a túlrejt civilizáció retkes bütykein
ahogy a régi amerikai filmben Johnny a shoeshine-boy
kis számliján kuporogva lenről felpucsit
a cipőkefeje fölött felfénylő fehér ember Nap-ábrázatára

cipótalan-cipőtelen hidd el nem

a szójáték mondatja ezt velem

üres szatyorról meztélláb ténfergek sehonnanból sehová
az út mentén rigóttalanok a morcos novemberi fák
de hirtelen egy hullócsillag fut át fölöttem
rövidke szöszke akár egy gyermekangyal sóhaja
Pierrot felnéz de már csak a téli alkony néz vissza rá
egy forró könnycsepp a hóbuckás latyakba hull...
az álmodó csillagász az egy igaz Úr

egyszer észrevesz tudom

hisz máris üzent kicsi futár-csillagával
majd lehajol hozzám épp ő is a koszlott Földről menekül
éjszakánként az eget kémleli könnyet ejt

veszendő gyermekeiért

látja elsüvítek kóbor bolygó

testvéri gravitációból kilökve az űrbe

jéghideg jelenem jéghideg jövőm végtelenébe

Az ígéret kínálata

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Mi sem természetesebb, minthogy egy költészet középpontjában maga a szerző s a szerző kendőzetlen lényé álljon. Innen tekintve Csombor Rita *Smink nélkül* című első verskötete e két igény harmonikus megtestesülése. A címválasztás előlegezi a tartalmat, s a tartalom maradéktalanul beváltja a cím kínálta ígéretet. Persze ettől a vájt szemű olvasónak, hogy ezzel a bizarr képpel éljek, a kivitelezést illetően még lehetnek észrevételei.

A kötet öt fejezetből (*Réztükör, Ujjlenyomat, Hús, Wattnyi éberség, Ábel válasza, Másnapra megteríték*) s egy ciklusokat megelőző előversből áll. Az elővers Nelly Sachstól választott mottója megadja a vers hangulatát, a vers pedig a kötet egészének az érületi világára hangol rá. A hét részből álló előzetes egy kis nyelvi remeklés, egyébként igen magasra állítva a mércét, a kötet verseléstechnikai megoldásaiból ad ízelítőt. „*Néha felrémlett egy kápolna... színezett üvegfohászokkal. / Az átlátszó falak megöleltek, / és a tabernákulum előtt tartottak*”. Vagy „*Sült csirkét rendeltél. / Kukoricát könnyeztem mellé*”. Vagy „*A penészes tervekből / kiállítás rendeztem.*” olvashatjuk.

...versei szerzőjüket az első kötetek között műfajának kiforrott nyelven megszólaló költőjének mutatják.

Csombor Rita 1985-ben született Budapesten. 2014-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen és a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolán. Darab ideig apáca, azóta magyartanárként és drámatanárként dolgozik. A Fiala Írók Szövetségének és a Kőménymagnak a tagja. Ha nem is túl korán, de ahhoz, hogy reménytelen fiatal költőnek tartsuk, még jókor debütált első kötetével.

A *Smink nélkül* versei szerzőjüket már érett, az első kötetek között műfajának kiforrott nyelven megszólaló költőjének mutatják. Ugyanakkor az is látható, hogy költészetének tematikus határvonalai a befelé fordulás reflexiói válnak – annak minden következményével együtt. Tudniillik az én-te viszonyrendszerben feltárt individuális szerep- vagy szeretetkapcsolatok akár a brutalitásra, akár a kegyetlen kitérőre vagy az egyéb élmény és hangulatkörökben megfogalmazott helyzetekre vonatkoznak is, költészetének tematikus szerkezetére végső fokon kettős hatást gyakorolnak. Mert ahogy kiépül, bizonyára alkati hatásokra, a fikció én-dimenziókat szcenírozó referenciális hálója, ennek határfelületei egyben el is zárják a fikció eredendően nyelvi természetű világának az őt körülvevő kulturális terekkel fenntartandó kapcsolati lehetőségeit. Az ebből adódó zártság érzetétől az innovatív nyelvi intonációk ideig-óráig ugyan sikeresen megóvják az olvasót, ám mégis, előbb vagy utóbb a poézis egészére vonatkoztatottan

érezhető lesz, hogy ez a szerkezetinvolváló szcena a tematikai horizont beszűkülését eredményezi. Persze mindez alkati adottságok következménye is lehet, mint ahogy az imént feltételeztem, és akkor nincs mit tenni. Akkor csak sajnálhatjuk, hogy ez, az első kötetben mindjárt megmutatkozó különleges nyelvi talentum majdan nem válhat egy tematikai teljességet megcélzó költészet mottójává.

Csombor Rita kötetében az élmény a nyelvi szituálhatóság beszédmódjává válik. A kötet számos helyén szembesülünk e nyelv értelemképzést nem csupán szolgáló, de a szituációkon is átható, önerejű sugárzásával. Ahogy azt például a *Meggyfa és borostyán* című versben is láthatjuk: „*Huszonegy voltam, amikor nem vittél el Prágába*”, nyitja az időre és a helyre utaló információkkal a verset. „*Akkor még hittem abban, / amit most az illatokban és a szarvasokban találok meg*”. Pontosít, miközben némi szürreális felhangot adva az expozíciónak akkori és mai rétegekre bontja az idősíkot. „*Elképzeltem, ahogy / ... / beköltözök Franz Kafka mellé / a huszonegyedik számú házba*”. Itt csupán a fantáziájára hagyatkozó, a környezetet körülhatároló információkat közöl. Majd mintha a fikció alanya csupán az emlékezetére bízna magát, a város hangulatát megjelenítő, egyébként a vers legerősebb részét adó bizarr asszociációkat és metaforákat sorjázta: „*Szerettem, ahogy a macskakövek kuszán, / de mégis szabályosan sorakoztak, / olyanok voltak, mint az utca lecsi-*

szolt őrlőfogai. / A bőrcipők vízre eresztett csónakoknak tűntek / a hullámos utcában.” (10). Mígnem az allegorikus narráció végül is egy személyes, jelen idejű, ám csupán elképzelt eseményben oldódik fel. A fikció éneke egy pipákat árusító dohányboltban eladó, ahol a vers zárlatában munkája közben gondol a másokra, a közelebbiről meg nem nevezett megszólítottira: „Nem tudtalak elképzelni téged, / csak a mozdulatot, ahogyan / ... / több kisebb adagban tömöm meg / a durvára vágott örleményt, / és azt is, ahogy meggyújtom. / Csak az illatot”. Ha a versben a nyelviségen túli aktualitást keresnénk, mint a vers ezekben tükröződő dünamizsát, azt paradox módon vagy az illattá allegorizálódott jelenben, vagy az olvasó obligón kívüli emlékképeiben találhatnánk meg.

Szerzőnk legjobb verseinek pedig épp az a titka, hogy hordozzák az aktualizálhatóság lehetőségét, hogy történészoaikjai, öröm-, vágy-, félelem- vagy blaszfémiarétegei képesek az emlékek és a képzelet egyébként divergens képei között mintegy koherens állapotot kelteni. Csombor Rita legjobb verseiben a versvilág szerkezetének viszonyítási pontjain az auraképződés beteljesülését, a széthajlásokat összehangolni képes koherenciahatás segíti.

Ahol ez a hatás gyengébb, vagy elmarad, ott az olvasóban hiányérzet támad. S hogy erre is hozzak példát, a *Sáros kezek* című vers széttartó, egymásnak ellentmondó (idő)képei például nem indukálnak aktualizálható versélményt. A vers többes szám első személyű éneke – gondoljunk a szerző ’85-ös születési dátumára – a rendszerváltás évtizedének az időszakát hozza játékba. Ez viszont ütközik a narrációban már működő, működtetett, egyébként ínségesnek ábrázolt ötvenes évek idejével. S mivel az eltérő időtrópusok még a fikcióban sem lehetnek közös élmény forrásai, így ez a diszfunkció szétzilálja a versszerkezet időrészletek által egyébként megképezhe-

tő auráját. A vers koherens olvasatára törekvő szándék ezért itt óhatatlanul zátonyra fut.

Költészetének az őszinte én-felmutatás a leghatékonyabb esztétikumképző ereje. Mondhatnánk, a *Smink nélkül*, versanyagával szerzőnk mintegy smink nélkül lép a magyar irodalom színterére. Kötetének legjobb verseit az asszociatív látásmódból fakadó nyelvi erő karakterizálja. Ahogy azt az *Erózió* című verse is példázza, a személyeset a természetibe áthajló képi léptékváltásokkal tárja elénk: „Badacsonyom vagy, / tanúhegy az erekben. Ahogy pusztulsz, / úgy kopnak csúcsaim, / míg végül domb leszünk, / aztán néhány erdei tisztás” (9). Az allegorika-képzés széttartó, feszültséget keltő, de a témát szolgáló metaforafelületei egy lassan leépülő viszony érzékletes nyelvi architektúrája. „Szél koptatta tanúhegy vagy, / bazaltoszlop az éjszakámban. / A törött gallyak illata / észrevétlenül rád rakódik, / megindul alattad a késői föld, / és búcsúzni kezdesz a kövektől”. A személyes jelenlét egyszerre elrejtő és felfedő nézőpont-módosulások nemcsak a kihűlő viszony, de az elmúlás konnotációi is. Az élettelen az élőben feltételező érzékletes, finom nyelvi áthajlások szembesítik az olvasót a lét megrendítő tényeivel. A személyeset, az elmúlásélményt a természeti szép traumatizáló modalitása súlyozza. A lélek biológiai fájdalmát az élettelen természet képi ereje hitelesíti, erősíti katartikus élménnyé.

Megemlítem végül, hogy a könyvön végigívelő szokatlan vonalrajzolat, ahogyan az a szerző egyik interjújából kiderül, a szintézisre törekvő szándékát kifejezendő került a kötetbe. A könyv illusztrációi és borítója Szabó Imola Julianna munkáját dicséri, aki később maga is egy újabb verskötetel lépett az olvasók elé.

BÉRETI GÁBOR

Csombor Rita: *Smink nélkül*, Fiala Írók Szövetsége, Budapest, 2018

A művelés dicsérete

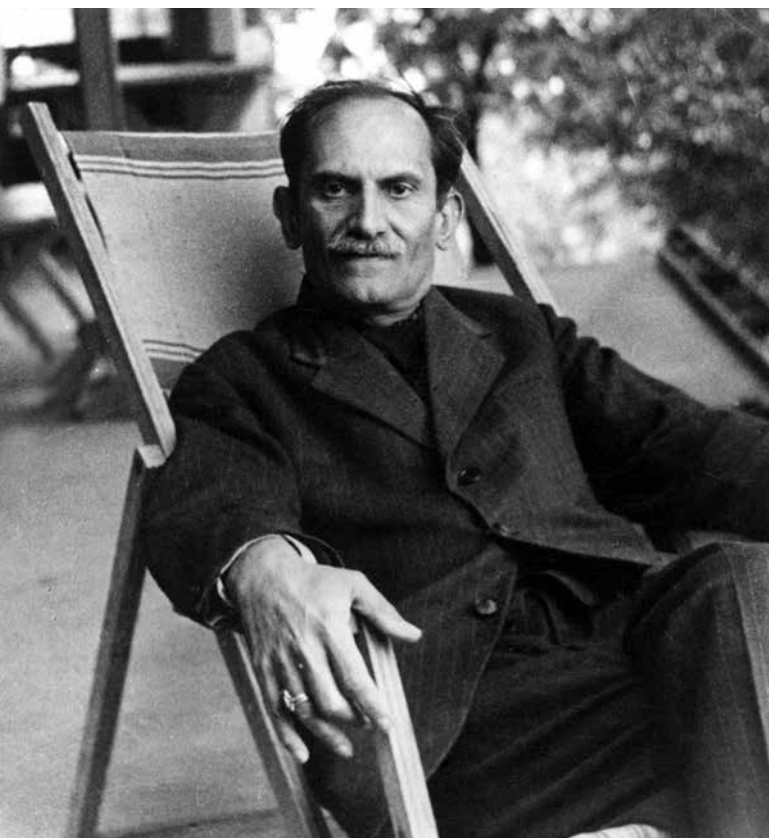
Babits-levelézéskötet (a fotókkal együtt 850 oldal), sajtó alá rendezte Szőke Mária, lektorálta Sipos Lajos. Ámulok, bámulok, értékörzés mesterfokon, művészi szinten, tudósi alázattal. Új oldaláról ismerhetjük meg Babitsot – mennyi fér bele az ember életébe! És akkor még nem számítógépes íméleken gyorsították az üzeneteket, a kézírás, de még a gépelés is időigényes volt, a postai küldemény intézése nem különben. De ment. Példa az alkotói életmódra, a körülötte lévők, a társak attitűdjére, szerves, szerető közreműködésére. Példa a tudományos munkára: beállítódás az értékkövetésre, elkötelezettség a művészet iránt, a tudományos kutatás módszertana, a feldolgozás nehézségének és szépségének felmutatása. Emlékkállítás, de inkább munkára sarkalló mű, a követőknek. Iskoláknak, diákoknak, tanároknak. Bizonyíték: az eredmény elérése bizony izzasztó, kemény munkával, kitartással jár, a tudomány nem egyenlő fennkölt szövegek összeütésével, fennhangoztatásával. Forrás- és munkaanyag kutatóknak.

Leveleket olvasni jó, érdekes történetek bontakoznak ki. Lássuk, miről folyik a levelezés Babits körül? Lakás, életkörülmények, egészségi állapot, irodalmi társaságok, kapcsolat a Nyugattal, művek megjelenése idegen nyelveken, barátok, ismerősök, tisztelők, családi kötelek. Érdekes világ tárul föl: helyszínek, dátumok, a levelezés stílusa, magán- és hivatalos hang, ügyintézés, szakmai témák. A bemutatott időszak társadalmi mozgásai foglalkoztatták Babitsot. Érzékeny figyelemmel követte, miként alakul az új struktúra megszilárdítása, a gazdaság helyreállítása, az új politikai határok közé került magyar irodalom sorsa. Bámulatos, mennyi emberrel volt kapcsolata! Szerkesztőségek tucatjaival, például a korrektúra-ügy zavarja, írja Gellért Oszkárnak, de készséges a rendezésben. A partnerek között Puccini, Sárközi György, Kosztolányi Dezső, Kuncz Aladár... Hóman Bálint, a Nemzeti Múzeum főigazgatója köszönetét fejezi ki az ajándékért, melyet „Nagyságod a Nemzeti Múzeum Orsz. Széchenyi Könyvtárát

gazdagítani szíves volt”. Révay József Babits költészetének latin vonatkozásait mutatja be a Nyugat 13-i számában, ehhez kéri a költőtől a megfelelő kötetet. Rippl-Rónai József a Képzőművészek Új Társasága nevében meghívja Babitsot a „*Royal-Gundel fehér termében rendezendő barátságos vacsorára*”. Tormay Cécile szívből köszöni a karácsonyi ajándékkönyvet, az *Aranygarast*, „melyet ajánlól soraival számomra feldiszipített”. Így búcsúzik: „*Kedves feleségét melegen köszöntöm. Ha egyszer nincs jobb szórakozásuk, telephonáljanak és jöjjenek el hozzám! Igen?*” A Feministák Egyesülete is megkeresi: „*Mélyen tisztelt Tanár Úr, Szíves ígérete értelmében, kérjük a békeirat számára nagybecsű kéziratát és hálás szívvel köszönjük ezen jó ügyünk előremozdítását.*”

Kiderül, milyen fontos volt Babits számára a családi kötelék. Szekszárdról Babits Mihályné, Kelemen Auróra aggódik fia egészségi állapota miatt, kéri, írjon hogylétéről. A költő húga, Babits Angyal, „Angyus” is megszólítja: „*Kedves Misi*”, érdeklődik, megkapták-e az „*újabb szállítmányokat*”, és szeretné, ha karácsonyra hazamennének. Szerelmes a házaspár közötti levelek hangja. Címzés: „*Nagyságos Babits Mihályné*”. Tanner Ilonának: „*Kedves Kicsikém*”, és a búcsúzás: „*Csókollak kiapadhatatlan szeretettel Mihályod*”. És jön a válasz: „*Drága egyetlen Kicsikém*”... nagy beszámoló mindenről, kedvesen, őszinte gyermeki szívvel, még azt is megírja „*édes husocskám*”-nak, hogy „*szívornyáztam egy kis vörös bort, de ne áruld el senkinek!*” Ebben a hangulatban zárja sorait: „*Ezer millió szerelmes csók Inkádtól.*”

A művészi szerkesztés-rendezés záróképe: „*Babits Mihály a betegágyon a Reviczky utcai lakásban. 1924. december. Mellette felesége. (Diskay Sándor felvétele)*”. Egy géniuszt, egy hatalmas személyiség alkotói, emberi drámájának csúcspontja. Fájdalmasan szép fotó. A költő lehunyta szemét. De nem halt meg. Erről biztosít bennünket e könyv szerzői gárdája. A levélerdő sűrűjében barangolva azon tűnődik az olvasó-recenzens, hogyan

Babits Mihály 1939 nyarán – MTI fotó: Ráfael Csaba

jutott minderre ideje Babitsnak? Mikor írta a nagy műveket? (És az esztergomi emlékházban körülnézve meggyőződhetünk, Babitsék élénk társasági életet éltek.)

A könyvnek súlya van. Teli számokkal, táblázatokkal, kimutatásokkal. Nagy rend van benne és körülé. Nem lehet elveszni. Az egyes darabok számozva jelzik helyüket, követhetőek, a kimutatás olyan, mint egy kereskedelmi nagyáruház készletgazdálkodása. (Nem leltározás céljából, de néhány darabot ellenőriztem, stimmel. Bárki kipróbálhatja.) Hamvas Béla *A bor filozófiájában* rendnek nevezi azt, „*ami a helyén van*”. És azt tartja, „*a rend nemcsak szép, hanem hasznos is*”. Ennyi minden együtt egyetlen Babits-levelezéskötetben! Meg a Babits-könyvtár egyes kötetében összegyűjtött adatok, naptári feljegyzések, a költő radiológiai, belgyógyászati betegségeitörténete, 1927-től a Baumgarten Alapítvány teljes dokumentációja, a szerzővel készített interjúk, korábban és későbbben váltott levelek tanúsága. Sok szereplője van a műnek, alkotói közreműködések: kutatók, szerkesztők, kiadók, borítótervezők, tipográfusok. De tudjuk, „*kell egy csapat*”, megmondta Minarik Ede, a mosodás a *Régi idők focija* című filmben, amelyet Sándor Pál rendezett Mándy Iván *A pálya szélén* című novellája alapján. Ami itt felvonul, az a mai idők „*focija*”, rendezte Sipos Lajos, aki jól tudja, *kell egy csapat*.

És így a végén meg azon is eltűnődik az olvasó-recenzens, hogy Sipos Lajos miért eredt Babits munkásságának nyomába. Miért választotta pont őt? Miért szentelte szakmai és magánéletének nagy részét a babitsi életmű feltárásának? A művek művészi értéken túl az alkotói nagyság tisztelete, az emberi tartás bizonyára példakép volt számára. Etikai értékeket hordozó eszméket talált, ez hajította, ez felelőssé tette, jó, emberhez méltó, emberi lényegének megfelelő célt tűzött ki, vállalta a célhoz vezető eszközöket, s ezzel együtt, az ezzel járó megpróbáltatást is, legyen az közéleti vagy családi. A felelősség azt is jelenti többek között, hogy az egyén hogyan sáfárkodik saját életével és tehetségével, milyen életmódot és erkölcsi elveket fogalmaz meg magának (az adott körülményeket figyelembe véve).

*„A költő lehunyta szemét.
De nem halt meg. Erről biztosít
bennünket e könyv szerzői gárdája.”*

Mindehhez gondolkodás, más szóval filozófiai koncepció szükségeltetik. Filozófián nem iskolát, szaktudományt vagy akár filozófiatörténetet értünk, sőt azt sem, hogy valaki behatóan ismerje a kortárs filozófusokat, netán járatos legyen a szakirodalomban Nem, hanem miként Nagy Géza, a francia társadalom kutatója és jó ismerője írta életét lezáró tanulmányában: „*a világra irányuló gondolkodás öntörvényű, logikus kell legyen, mások nézetei, irányzatai nem szükségesek hozzá, de természetesen segítségére lehetnek*”. A megtapasztalt (és nem csak e munkánál) koncepció és munkamódszer arra utal, hogy a kutatófeldolgozók számolnak a modern természettudományok gondolkodásával, eljárásaival. Ez kihat a humán tudományokra és tevékenységekre, a viselkedésmódokra. Megtanulták és fölismerték, hogy – miként a természetben – a társadalomban is vannak objektív adottságok, törvényszerűségek. Tehát hatalmas forrás- és jegyzetapparátust vonultatnak fel: levelek

ről, szakirodalmi rövidítések, mutatók levelekről, íróikról, a címzettekről, a művekről. Közkincsé teszik a leleteket, nem azokról szönek elméleteket, bizonyítékokkal szolgálnak, amelyek a gondolatok lényegét – a Művet és a Művészt – hordozzák, és közvetíthetik. És ezen adatok, tények birtokában Sipos Lajos megírja összefogó magyarázatát (427–450.). A sajátját.

*Olyan művelés folyik itt,
mely egyszerre hat emberre,
környezetére és a lélekre.*

Metodikailag mesteri lépés. Mert így eljárva, a bizonyítékok alapján bárki elkészítheti a maga verzióját. Így fair az irodalomtörténeti játszma. Megvan a filozófiai-módszertani szint: tapasztalat, képzettség, empátia, sőt a jövőre irányuló koncepció, mely nyomán az anyag összerendeződik. És így a történelmi, társadalmi tények és folyamatok összekapcsolódnak az egyéni étellel. (Művész és kora, Kutató és a kutató)

anyag, a Feltárt mű és az olvasó... és így tovább.) Olyan „művelés” folyik itt, mely egyszerre hat emberre, környezetére és a lélekre.

A művet megcsodáltuk, de ezzel még nincs elintézve a dolog. Nincs más hátra, el kell olvasni a leveleket, hogy bővüljön eddigi tudásunk, jelen esetben Babitsról, hogy táguljon a világmépünk, benne a magyar társadalom jelenével és jövőjével. Hogy értékelni, s netán követni tudjuk azt a munkát, amelyet Sipos professzor és csapata mutat fel. „Irodalmi nevelés” ez a javából, melyet „pedagógiai akarat” vezérel. Mert, mint ahogy Hegedűs András fogalmazta meg Babitsról (Magyar írók pedagógiai nézetei. Tankönyvkiadó, Bp. 1976.): „*Tanárként sem csak a maga lelkének zárt cellájában élt, ...hanem mély erkölcsi felelősséggel cselekvő harcosa lett az iskolai élet megújításának.*” Az itt bemutatott könyv tulajdonképpen Babits mindmáig időszerű pedagógiai örökségének és példás tanári pályájának tisztelete is egyben.

Sz. TÓTH GYULA

Babits Mihály levelezése 1923–1925. Budapest, Magyar Napló, 2018

Oláh András versei

árnyékban

Egy percre még megszökött belőle a halál: mintha mondani is akart volna valamit de megszólíthatatlan maradt: talán csak a fájdalom vezette vissza s a perzselő hiány – szerettem volna a fülébe sügni hogy mennyire fontos nekem ám ott az ágya mellett dideregve mégsem jöttek a szavak... olyan megalázó volt a feszülő test és a monitorra szibbadó tekintetek közé gyűrődve érezni hogy már nem léphetek hozzá közel soha

Saitos Lajos

Nagyhéten

Böjti szél...
még ezt is kibírjuk
de hogy' fújhatott
a kossava fenn
a Koponyák hegyén

csak a kínban
született – meghalt
és föltámadott
a megmondhatója.

reggelente

reggelente kávéját kortyolgatva keresi az ismerős ízt... figyelni a csésze alján fel nem olvadó cukorkorong makacs ragaszkodását nyakát forró leheletpára emléke borzongatja érzi a lúdbőrző ölelést... jó volna rossznak lenni újra s a szomjas testet kiteríteni átfogni ölelni és préselni fuldokló semmivé de csak a csapból visszafelelő vízszugár hangja maradt s az emlékekbe gyűrt gyilkos fájdalom

mélysegeink

megcsönkolt szívemből törött álmok hullnak közöttünk sincsen már jövője a múltnak
részegült szavak közt emlékre talál még s bennünk szereti meg fényedet az árnyék
őszbe romló vágyunk lehet csak képzelem – lelkipurdalásból épül a végtelen –
nincsenek hullámok s mérhető mélységek betegült reményünk légszomjjal ér véget
ajkad beharapod – zavaros láttelel – homályos alkuból építék árteret
maradsz bezárt kapu s csak bámulsz a holdra mosolyod szomjamat többé már nem oltja

Biernaczky Szilárd

Forgácsok hindu versmértékekre

Víz

Fekete, lila, fehér, kék cseppje csordul. Csobogva pereg a csupa jaj izzó végtelen part s a durva faszavu suta mezők közt. Sóhajától rezegnek a szelek. Lila magában egy-két száz néma lelket úsztat.

(malini)

Éjszaka

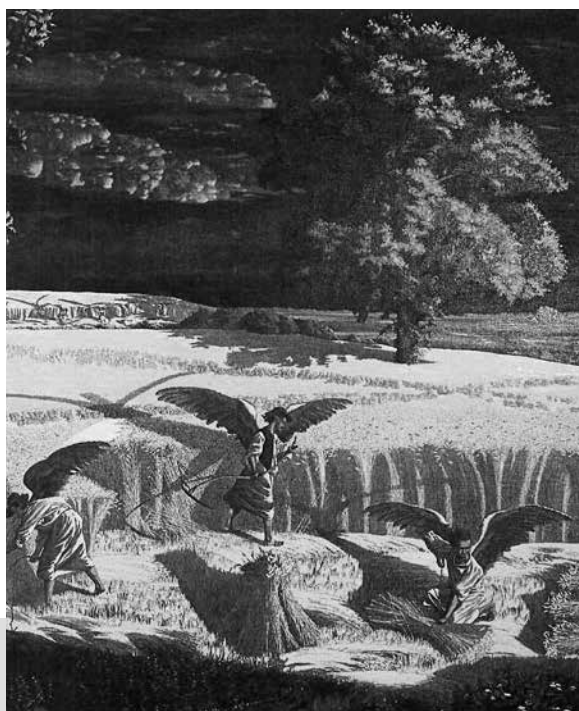
Habos, sötét szélkarikák zsvajja ráng.
Zuhog, ropog fénytelen álom: sír a láng.
Az ég fehér bérceiről le kék mesék
zenéje hull – reszket a hang, s a fény elég.

(vancasztha)

Rémület

Remeg a hold, s feketén tovaleng a csend.
Csupa sirályszemű dúlt iszonyat dereng,
ropog a kürtjajú düh, tüze szétzuhan,
riad a táj, s lihegő szive lángarany
álmaival menekül az éjjeli fény.

(dzsagati)

Németh István Péter

A Nélküled-utak-ból

A Lesence-völgyből kiérve amint fáját
meglátom csak, édes gesztenyéknek elomló
íze a számban, szőlőtáblák
és pár akác között fut föl a komló
rá. Gyümölcsét védi túske-burok már,
s fordul a busz velünk megyehatároknál,
hol lehajtott fejű napraforgókra látva
látom a lányt, ki új könyvbe kezdett, és ruhája
oly' piros akárha balatoni virradat
vagy alkony, amíg velünk éppen a busz szalad.
Új lap jó. Innen a várrom. Onnan a sztúpa.
A diólevél lassan rozsdásodik újra.
Most motorzaj sincsen. Az egyenesben arany
ősz önt el Keszthelyig hangtalan.

Aratás a világ végoránján
~ kóddat Roger Wagner
festménye előtt
1989 ~ =

Se Nap, se hold a tölgy felett.
Micsoda csillagtalan nyári éj,
hogy kéklőbb minden
mélytengerinél!

Ami dől a fény, akár a
kalászt, s elnyitja az arabok
ármát a még lábon
hullámoló táblára.

Hajladozva ott,
mint szikzavári három paraszt
nem fényednek együtt –
az angyalok.

Amikor nap, ha szárnyával
ruhintani felem közölkék röppen egy:
Nem fog már szívüklere
fűni semmi netteret.

VARGA DOMOKOS GYÖRGY

A lélek nyomában

(második rész)

A hangyák között is akadnak, „akik” kevesebbet teljesítenek, mert a természet gyengébb fizikummal látta el őket; de ez a körülmény az erősebb társai számára is természetes, nem csinálnak ügyet belőle. Nem kezdik például a maguk hangya módján „lustának bélyegezni” s „kiközösítéssel fenyegetni” társaikat, így kísérelvén meg lelki nyomás alá helyezni s nagyobb teljesítményre sarkallni őket. De elemi düh sem támad bennük, hogy aztán harapással vagy másképp megleckéztessék (megfenyítsék) a gyengébben teljesítő egyedeket. A hangyák életét nem jellemzik az efféle egyéniségbeli (személyiségbeli) különbségek. Egyéni érzelmeik és kedélyállapotaik, ha léteznek egyáltalán, nem mutatnak olyasféle szóródást, mint számtalan más állatfaj s kiváltképp az emberek esetén. A hangyák világában is előfordul kedélyállapot-változás, de nem egy-egy egyednél, hanem az egész bolynál. Voltaképpen a hangyacsalád egészének van ÉN-je, s nem az egyes egyedeknek.

Bajosan is alakulhatnak ki egyéniségek ott, ahol az élet egészét jószerivel a szorgalmas munkavégzés, a gondos utódgondozás no meg a felségterületek megszerzéséért vagy megőrzéséért vívott ádáz küzdelem tölti ki. A hangyák nem játszanak egymással, nem versengenek, családon belül nem is harcolnak, de még csak nem is viháncolnak, ellenben nyughatatlanul, megállíthatatlanul nyüzsögnek. S ez a tömeges, lendületes nyüzség elég ahhoz, hogy náluk akár százszor, ezerszer nagyobb állatfajok egyedeivel (pl. egy százlábúval vagy egy tekintélyes méretű rákkal) mindenféle központi irányítás (vezénylés) nélkül végezzenek.

Hogy a hangyavilág végül is inkább Isten műve vagy inkább a természeté (evolúcióé), esetleg mindkettőé, egyelőre ne igyekezzünk eldönteni. Annyit azonban már itt jegyezzünk meg, hogy a hangyatársadalomban a család túlélése szempontjából legrátermettebbnek tekinthető egyedek kiválasztódása eleve rendkívül korlátozottan érvényesülhet csak. A hímek úgy pusztulnak el, hogy a megtermékenyítésre való képességükön kívül semmi olyan kiváló képességük meglétét nem bizonyíthatták, amely a nőstény egyedek számára kiválasztási szempont lehetett volna a csupán a megtermékenyítési aktusra szóló párválasztásnál.

Azok a nőstények pedig, amelyek a hangyaboly életben tartásáért felelősek, s ezért egész életüket végigdolgozzák, egytől egyig ivartalanok. Ha tehát valamelyikük is kiváló alkalmazkodóképességről, ehhez szükséges páratlan lelki és szellemi adottságról tett volna tanúbizonyságot – például elsőként eszmélt volna rá, hogy saját eleven testük láncolatából is lehet hidat építeni –, nos, ezeket a különleges képességeit sosem tudta volna továbbörökíteni a fajtája (családja, nemzetsége) számára.

Mint ahogy a mostanság tanulmányozott egyik hangyafaj öngyilkos merényletre képes egyedei sem tudhatják továbbadni ezt az áldozatos (azaz: önfeláldozós) tulajdonságukat. Ugyanis ez a képesség csak az ivarképtelen nőstény dolgozók egy részének adatott meg. A betolakodók megjelenésekor, az utódok védelmében úgy fröccsentik szét a potrohukban felhalmozott mérget, hogy hirtelen szétrepesztik, mintegy „felrobbantják” magukat. Nos, ha éppen az erre „szakosodott” egyedek nem tudják továbbörökíteni ezt a képességüket, akkor hogyan jöhetett létre ez a különleges adottságuk a természetes kiválasztódás segítségével? Mintha ez a képességük inkább egyszerre, egy csapásra teremtődött volna meg, s nem valamiféle lassú alkalmazkodással a beláthatatlanul hosszú idők során.

FOGADJUK EL: a hangyák csodálatos alkalmazkodó és alkotó képességének nyitja leginkább három, szerencsésen összehangoló tényezőre (körülményre) vezethető vissza. Ezek:

- *genetikai programjaik (ősinformációik) kettős vonása: „zárttság” és „nyitottság” egyszerre,*
- *genetikai programjaik viszonylagos egyszerűsége,*
- *tömegszerűség.*

Becslések szerint mintegy 12–16 ezer hangyafaj él a Földön. A hangyafélék ősinformációinak, illetőleg eredendő genetikai programjainak „zárttsága” azt például nem engedi meg, hogy a testük jellegzetes szerkezete vagy az élő robotként való viselkedésük a környezeti nyomások hatására megváltozzék; „nyitottsága” ellenben megengedi, hogy szigorúan e kereteken belül bármilyen irányban módosulhassanak.

...életképesebbnek bizonyultak azok a fajok, amelyeknél a zsákmányszerző katonák nagyobbra nőttek...

Nem lenne logikus azt feltételeznünk, hogy egyes rabszolgatartó hangyafajok eleve úgy alakultak ki, hogy katonáik nem tudtak önállóan táplálkozni. Logikusabb azt feltételeznünk, hogy az idők során életképesebbnek bizonyultak azok a fajok, amelyeknél a zsákmányszerző katonák nagyobbra nőttek, s hatalmas rágójukkal könnyedén kettéharapták a rabszolgának kiszemelt, idegen hangyautódok védelmezőit. Ám ennek az előnynek lett aztán az a hátulütője, hogy terebélyes rágószervükkel már nem tudták elég kicsire rágni az ennivalójukat, s kénytelenek voltak erre a célra – vagyis a saját maguk megetetésére – rabszolgákat igénybe venni. Ez a „fejlődési” irány aztán az idők végezetéig megszabta és megszabja a rabszolgatartó hangyafaj sorsát: elemi létszükségletévé

vált a katonáskodás, az újabb és újabb idegen hangyafészkek elfoglalása, onnan a bábok elrablása, majd a rabszolgává lett dolgozókkal való felneveltetése; hiszen ha bármikor és bárhol is megszakadna e folyamat, az ennek a fajnak az éhenhalásával, kipusztulásával járna.

A hangyák által szervezett rabszolgatársadalmakról egy dolog bizonyosan elmondható: ma is léteznek, működnek. Vagyis jóval tartósabbnak, időtállóbbnak bizonyultak, mint az ember által szervezettek. De éppen nem amiatt, hogy a hangyáknak ennyivel több eszük volna; hanem a genetikai programjaik elképesztő egyszerűsége és célszerűsége miatt.

A hangyáknak fogalmuk sem lehet arról, hogy ők éppen milyen társadalomba szerveződnek. Mindenki csak annyit tud, hogy mi az ő dolga, és azt csinálja. Pontosabban: még ennyit sem „tud”, csak ösztönösen csinálja. De ez éppen elegendő.

Ha egy hangyabolyt rendszeresen fenyegetnek a vándorhangyák, ennek hatására megváltozik a dolgozók összetétele: a kisebb méretű munkások és a nagyobb méretű katonák mellett megjelennek a szuperkatonák. Ezek olyan hatalmasak, hogy méretüknél fogva képesek élő torlaszt képezni a betolakodókkal szemben. A legdöbbenetesebb az, hogy a hangyák méretét – és ennek folytán a feladatkörüket – az dönti el, hogy lárva állapotukban mennyi „növekedési” hormon aktivizálódik bennük. Alapesetben csak kis termetű dolgozók fejlődnek. Ha viszont nagy a hangyaboly megtámadásának veszélye – vagyis megnő a hangyatársadalom veszélyérzete –, akkor több lárvából lesz katoná; még nagyobb fenyegetettségénél pedig több lárvából fejlődik szuperkatona. De mert ezek a nagy méretű egyedek jóval többet esznek, jóval nehezebb ellátni őket a nekik szükséges táplálékmennyiséggel, ezért békésebb körülmények között ezek a hangyatársadalmi szereplők és szerepkörök talonba kerülnek.

Amikor kutatók olyan hangyafaj lárváit kezelték a „növekedési” hormont utánzó vegyülettel, amelynél korábban nem fejlődtek ki szuperkatonák, a kezelés hatására egyszeriben itt is megjelentek.

Szögezzük le mindjárt: nem jelenhettek volna meg, ha az ősinformációk (a genetikai kódok) nem tartalmazták volna ennek a lehetőségét (pontosabban: ennek a lehetőségnek a programját).

Számunkra itt és most azonban az a legfontosabb felismerés, hogy a körülmények határozott megváltozása nagyon

egyszerű módon képes gyors, erőteljes és célszerű változásokat előidézni a különféle hangyafajoknál. A veszélyérzet megnövekedése elegendő ahhoz, hogy a genetikai kódok működésbe lépjenek, és a szokásostól eltérő méretű egyedek és feladatvégrehajtók keletkezzenek.

A hangyák – a hangyák programjai – eleve nyitottak a változásokra, alkalmazkodásokra. Ezek az apró kis lények a rájuk szabott keretek között nagy rugalmassággal képesek kiaknázni a környezetük adottságait és követni a változásait, s ehhez sem szellemi képességre nincs szükségük, sem alapszintet meghaladó lelki adottságokra. Akármilyen hihetetlen, de bőven elegendő az a néhány jellegzetes, általános hangyatulajdonság, amelyet – ősinformációik jóvoltából – génjeikben hordoznak. S amelyek érvényesülésébe csak belezavarna, ha értelmük (szellemük s magasabb rendű lelkük) volna.

Hogy melyek ezek a jellegzetes tulajdonságok, erre talán éppen az egyik legcsodálatosabb alkotásuk, az élő híd rejtélyének megfejtésével kaphatunk választ. Azt gondolnánk, hogy lehetlenség seregnyi hangyából ilyen közös műalkotást létrehozni anélkül, hogy legalább valamelyikük fejében meg ne jelenne a műtárgy végső képe, s ennek megfelelően vezényelné a teendőket. Kutatók azonban rájöttek arra, hogy mégsem lehetetlen. Csupán az kell hozzá, hogy az első hangya ösztönösen megtorpanjon a „szakadék” szélén. A következő meg ne akarjon tudomást venni erről, hanem menjen tovább, átgázolva a társán. De mielőtt túljutna rajta, ő is ott találja magát a szakadék szélén, ezért ő is megáll, s a következő hangya már rajta fog átgázolni. Egyre több hangya ér túl a szakadék szélén, egyre több összecsimpaszkodó egyed csüng a mélybe, de közben egyre közelebb is kerülnek a túlparthoz. Míg aztán az első hangyák meg nem kapaszkodnak odaát, s akiken eddig ők gázoltak át, most azok gázolnak át őrajtuk.

Természetesen meg sem kottyán nekik, hiszen a hangyák a saját tömegük 50–100-szorosát képesek megemelni, elcipelni. Fényképfelvétel tanúsítja, amint egy vörös szövőhangya a feje fölé emel egy darázstetemet. Az előbbi testtömege csupán 5 mg, az utóbbié mintegy 200, tehát éppen negyvenszerese...

Amely tulajdonságokra a hídépítés ismeretében érdemes felfigyelnünk, a következők:

– FÁRADHATATLAN TETTREKÉSZSÉG (szakadatlan munkálkodás, örökös nyüzsgés; a hangyaegyedet legfeljebb csak egy számára áthidalhatatlan szakadék tartóztathatja fel; a hangyaközösséget még az sem...),

– KÖZÖSSÉGI ALÁVETETTSÉG (a boly közös szempontjainak, túlélési érdekeinek feltétlen előnyben részesítése: erős készítés a társakkal való együttműködésre, a róluk való gondoskodásra, akár az önfeláldozásra; a hangyaegyed azonnal elfogadja a társa előidézte helyzetet, ösztönösen összekapaszkodik vele),

– TEHERBÍRÓ KÉPESSÉG (ha testtömegünkhöz képest olyan erősek lennénk, mint ők, egyszerre három személyautót tudnánk magunk fölé emelni).

És ennyi.

...egy ilyen vándorhangya-hadsereg még egy darázs-fészket is könnyűszerrel ki tud fosztani.

A legtöbb bámulatra méltó viselkedésükhöz, tettükhöz és sikerükhöz jószerevel ennyi is elég. Kutatók megfigyelték, hogy amikor a hangyák szállítják haza a mézet (vagy más élelmet), e célból néha úgy megtöltik a gyomrukát, hogy potrohgyűrűik teljesen széttolódnak. Ha pedig egy ilyen degeszre tömött hangya hazaérkezik, s ott összefut egy éhes hangyával, emez jellegzetes csápütéssel adja értésére, hogy enni kér. Erre a jölközt egved táplálékot öklend fel neki. Az éhes hangya annyiszor kér enni, amíg jól nem lakik; vagy esetleg ő kezdi el tárolni a táplálékot a gyomrában, hogy azt a királynőnek vagy az éhes lárváknak továbbítsa.

Az általam logikusan és szükségképpen feltételezett ősinformátor (őstervező, Teremtő) azzal aligha foglalkozott, hogy mi lenne, ha némely hangyanemzetségbe bámulatra méltó, eleven mézesbödönöket teremtene. Az összejtbe ültetett (oltott, kódolt) ősinformáció idevágólag inkább csak annyi feltétlen utasítást tartalmazhatott, hogy „*menj fajtársaiddal élelmet gyűjteni, vidd haza közösségedbe, oszd meg az otthon maradtakkal, gondoskodj a feleslegről!*”. A mókusnak inkább a pofazacskója alkalmas a begyűjtésre és szállításra, az embernek inkább a szatyra vagy a hátizsákja, a hangyának azonban a potroha. Ezért aztán olyan nagyon nem csodálkozhatunk azon, hogy a hangyák határtalan tettekre-készsége, gondoskodó hajlama és áldozatossága saját testük – potrohuk – végtelen kihasználásához vezethetett: a szinte pukkadásig való megtöméséhez, pattanásig való szétfeszítéséhez. Gondoljuk csak meg, hogy az ember a fene nagy eszével is képes „pukkadásig” enni magát; s csupán szerencsés alkatunk ment meg attól, hogy ez rendre ne következék be. A hangya feltétlen engedelmességre és önfeláldozásra való hajlama (ösztöne) azonban még a saját fizikai határait is képes áttörni: ha potrohában éppen nem mézet, hanem mérget halmozott fel, veszély esetén – mint láttuk – szó szerint képes még ki is pukkasztani magát. Mindenféle magasztos eszmei, lelki megfontolás nélkül. Abban a helyzetben ez éppen olyan kikerülhetetlen, végrehajtandó utasítás számára, mint máskor a zsákmányszerzés vagy a gondoskodás.

Az, hogy az eleven mézesbödönök végül a mennyezetre kerülnek (oda lógtatják fel őket), ez is szinte egyenesen kö-

vetkezik az említett hangyatulajdonságokból. Ha egy számítógépes programot alkotnánk arra, hogy találja meg egy modellezett hangyafészkekben a legalkalmasabb tárolási helyet a mézesbödönök számára, akkor helyes kiinduló feltételek mellett nem is juthatna más eredményre, mint maguk a hangyák. Hiszen ínségesebb időkben a bödönök tartalmára minden hangyának szüksége van, tehát a tárolóknak „kéznél” kell lenniük: valahol a fészkek legforgalmasabb főútvonalán. Ám annál kevésbé szabad láb alatt is lenniük. Idő kérdése csupán, hogy az örökös nyüzsgő, a szigorú közösségi korlátokon belül teljesen önállóan cselekvő, tettvágytól fűtött, fáradhatatlanul próbálkozó egvedek valamelyike egyszer csak megtalálja a megoldást – helyesebben szólva: belefusson a megoldásba. Vagyis: a degeszre tömött, már moccanni is képtelen, addig minduntalan láb alatt lévő társát felnyomja a mennyezetre. Nem is kell egyedül küszködnie, hiszen a többiek, mint bármilyen más akciónál, azonnal ellenállhatatlan készletést fognak érezni az együttműködésre, besegítésre.

S máris ámuldozhatunk a hangyák „zsenialitásán”.

Pedig valójában nem a hangyák a bámulatra méltók, hanem az, hogy hova vezethet néhány egyszerű adottság, tulajdonság megléte, szellem és magasabb rendű lélek híján is, kellően nagy számú egved és kellően nagy számú irányított véletlen esetén. Többek között tizenkétezer hangyafajhoz, amelyeknek mindegyike többé-kevésbé különbözik a többitől, s hol az egyik, hol a másik bizonyul sikeresebbnek, attól függően, hogyan alakul a környezetük, s melyiknek hogyan sikerül elég gyorsan és jól alkalmazkodnia a legkülönbözőbb változásokhoz. Ám a legmeghökkenőbb felismerésünk éppen az lehet az egész hangyavilágot illetően, hogy egy olyan faj is bizonyulhat a legsikeresebbek egyikének, amelyre inkább a különleges funkciójú egvedek hiánya és a különleges fészkek-építmények elmaradása jellemző. Egy dél-amerikai vándorhangya éppen most hódítja meg az európai földrészt, még hozzá leginkább azzal a jellegzetességével, hogy hangyább a hangyánál. Minden vezénylés nélkül minden irányban vakmerőn vonul, amerre csak enivalót vagy zsákmánylehetőséget sejt. Ha kell, több méter hosszú élő hidat épít magából, ha kell, habozás nélkül nekitámad a nála sokkal nagyobb hangyafajoknak; ezek katonái bár az előre merészkedőket könnyedén kettéharapják, ám a nyomukban özönlő végeláthatatlan had – sok lúd disznót győz alapon – gyorsan végez velük. Filmfelvétel tanúskodik arról, hogy egy ilyen vándorhangya-hadsereg még egy darázs-fészket is könnyűszerrel ki tud fosztani. Milliónyi hangya kapaszkodott egymásba, s az így képződött (saját súlyától U alakúra hajlott) hídon át elhordták a fészkek értékes tartalmát (a darázslárvákat) az általuk megszállt területre.

Összegzésképpen leszögezhetjük: néhány egyszerű, de határozott tulajdonságuknak s néhány egyszerű, de szigorúan követett programjuknak köszönhetően a hangyák – mindenféle önálló szellemi és magasabb rendű lelki adottság nélkül – képesek voltak meghódítani a Földet: hatalmas birodalmakat létrehozni, kiválóan működő államokat alkotni.

A Teremtő megtapasztalhatta: mi a legtöbb, ami kihozható olyan élőlényekből, állatfajokból, amelyeket az egyéniség – az ÉN – teljes hiánya jellemez.

Részlet Varga Domokos György: *Isten logikája – Az Élet logikája című kettőskönyvéből. Következik: A lélek nyomában (III.)*

A két Béres József...

A „*Apa, fiú: egy Igen s egy Nem*” – Vajon igaznak tarthatjuk-e Ady Endre szavait a nemzedékek egymásutánjáról? A vers utolsó gondolata meghaladja, meg is cáfolja azt a sokat hangoztatott féligazságot, hogy a nemzedékváltás szükségszerűen lázadást, szembefordulást jelent az elődök igazával. Azt, hogy a generációk, mint a cseppkövek, egymásra épülnek, ismerve és folytatva az elődök munkáját, semmi sem bizonyítja jobban, mint a cseppek története, amelyet a fiú az apához méltó módon idézett meg egy szinte baráti beszélgetésben.

A cseppek ma már nem ígéret, hanem tárgyiasult valóság, hungarikum. Története fél évszázadnál hosszabb időt ölel fel, és erre a fél évszázadra ráillik a „viadal és diadal” egybefonódása. Ifjabb dr. Béres József emlékeket idéz fel a család történetéből, édesapja kutatásaiból, a készítmény létrejöttéről. A hatalommal, a szakmával, de még inkább a bizalmatlansággal és az előítéletekkel folytatott évtizedes küzdelemlről. Valamint a kitartásról, a sikerről és a számos elismerésről, amely 1972-ben, de még inkább a rendszerváltozás után kapcsolódott a Béres névhez.

Maga idősebb Béres József mindvégig bízott kutatásai eredményességében és a létrehozandó termék sikerében. Családjá egyetértését és támogatását folyamatosan maga mellett érezhette. Vegyészhallgató fia többször írt igényes népszerűsítő szócikket, pontosító magyarázatokat a cseppeket ért

támadásokra. A kuruzslással megvádolt kutató mellett alkalmanként tudósok, művészek, de még neves sportolók is szót emeltek (például Ratkó József és Nagy László költők vagy Balczó András, olimpiai bajnok, idővel még Pozsgay Imre államminiszter is). Amikor az állam- és pártvezetés felkínálta a családnak, hogy távozzék külföldre, a sanda ajánlatot határozottan elutasították.

A feltaláló az 1960-as években ingyen osztotta a készítményt az időnként tömegesen érdeklődő és a szerben bizakodó rászorulóknak. És érkeztek gyógyulni vágyók a Felvidékről, Kárpátaljáról, a Délvidékről – Kisvárdára, a Béres-család lakóhelye hamarosan ismert név lett az egész Kárpát-medencében.

A készítmény – emlékezik ifjabb Béres József – 1972-ben kapta a ma is használt, közismert nevét, és bár a részvénytársaság 1989-ben alakult meg, ezt követően robbant be a köztudatba, a cseppeket mégis csak 2000-ben minősítették gyógyszerre. A legendás kutató ezután egy sor elismerést és kitüntetést kapott, életútját könyvek, dokumentum- és játékfilmek dolgozták fel (Kósa Ferenc: *Az utolsó szó jogán*, Kabay Barna: *A feltaláló, illetve Béres József életútja*). Az üldöztetés éveiről és Béres József töretlen kitartásáról szól Fazekas Istvánnak *A megvádolt* című drámája is, melyet két színház is bemutatott.

A két Béres József

Ifjabb dr. Béres József pályája párhuzamokat és eltéréseket egyaránt mutat édesapja életútjához képest. Kutatóvegyészként tizenkét évet töltött a Magyar Tudományos Akadémia Kémiai Kutató Intézetében. 1989-ben édesapja munkásságát támogatandó, a rendszerváltást követően elsők között megalakuló Béres Részvénytársaságban kezdett dolgozni, melynek 2000-tól elnöke. Az internet az édesapát a tudós, míg fiát az üzletember minősítéssel jelöli, aki ezt az egyszerűsítést azért csak vonakodva fogadja el. Kétségtelen: a budapesti központban és a szolnoki gyárban ötszáz főnek ad munkát. Tevékenysége ma szélesebb körű, talán több monetáris kockázattal is jár, mint egy félszázaddal korábban, idősebb Béres József idejében. A munkába vetett hit, a munkatársakba vetett bizalom azonban töretlenül, változatlanul megmaradt és száll apáról fiúra, sőt immár a harmadik nemzedékre.

Ifjabb dr. Béres József pályája párhuzamokat és eltéréseket egyaránt mutat édesapja életútjához képest.

Munkájának azonban van olyan területe, amely nem föltétlenül „szokásos” sem tudósoknál, sem üzletembereknél. Vagy talán mégis...? A társadalmi szolidaritásról beszél, amely természetesnek tartja a támogatást, a tudatos hozzájárulást a művészet, a tudomány, a kultúra ügyéhez. Nem látványos propagandatevékenység ez, hanem az együvé tartozás, az igényes alkotás elősegítése. Nem alkalmi segélyek felmutatását jelenti tehát, hanem a zavartalan, folyamatos alkotómunka támogatását. Értelemszerűen az életvédelem és az egészség területe felé fordul a támogató figyelem, de a kultúra ugyanolyan szerepet kap ebben a szolidaritásban. Színházak és kiemelten fontosnak tartott szerzők és művek támogatását mintegy kötelességének érzi – az anyagi lehetőséggel bírók felelőssége okán. De zenészek, festők, szobrászok munkájához, tervbe vett művek megvalósításához is hozzájárul a cég, melynek segítő tevékenységét ismerik igényes irodalmi és művészeti folyóiratok is.

És van egy területe a magyar kultúrának, amely különösen közel áll Béres József érdeklődéséhez, amely terület felkarolásához, igényes népszerűsítéséhez folyamatosan és körültekintően járul hozzá hosszabb ideje. A *Szép magyar ének* című gyűjtemény legelső változata még az ezredforduló idején indult útjára, és 2009-ben látott napvilágot. Ma már az összevont, bővített és javított kiadást veheti kézbe az érdeklődő olvasó. A kötet a teljesség igénye nélkül tartalmaz gyermek- és népdalokat, a jeles napokhoz és népszokásokhoz kapcsolódó énekeket, csúfolókat, balladákat, bujdosókat, katonadalokat, sőt szent énekeket is, amelyeket felekezetenként csoportosít a gyűjtemény. Dalok, amelyeket ismerünk, amelyeket ismerünk, de már elfelejtettünk, amelyeket soha el nem felejtettünk. Minden korból (a XV. századtól napjainkig), minden alkalomra. És mindenkinek, korra, műveltségre való tekintet nélkül. És nem csak magyaroknak, hiszen a címek és szövegek angolul is olvashatók. Béres József szakértő munkatársi csapatot verbuvált a dalok összegyűjtéséhez, a fordításhoz és a kottákhoz.

Miközben lapozgatunk, beleolvastunk a megtalált címekbe, szövegekbe, ezekről beszélgetünk ifjabb Béres Józseffel, aki

még megjegyzi azt is, hogy Kodály Zoltán és Járdányi Pál műveit külön engedéllyel tették be a kötetbe. De megkülönböztetett figyelmet fordított az erdélyi énekekre, zenére, Kalotaszegre, a csángókra is. És beszél a népzene és a klasszikus zene kölcsönhatásáról, amely nemcsak a magyar zenében van jelen, hanem a XIX. század legtöbb európai zenéjében, klasszikus zeneszerzőjének műveiben is. Bartókot, Csajkovszkijt említi, Beethovent, Lisztet.

A zene, a magyar zene (az ének és a tánc) a magyar nemzet lelke, lelkének egyik legfőbb tartozéka. Tartsuk meg a dalokat, víg és bánatos napjainkban, és a dalok is megsegítenek örömben, bánatban. A nemzettudat talán leghitelesebb hordozói – a lélek alkotórészei. És a hit, az áhítat megszólaltatói, az istenhit szavakba foglalt megvallása és földidézése – foglalja össze Béres József. A könyv a magyar nyelvű és magyar szavú művészet és tudomány ritka hitelességű gyűjteménye, és ha valaki lapozni kezdi, ha dúdolni kezdi, ha énekekre biztatja társát, családját – lehetetlen olvasmány. Minden magyar iskolában ott (volna!) a helye, s talán még inkább a határainkon kívül működő magyar iskolákban, könyvtárakban, folyóirat-szerkesztőségekben. És a templomokban, hogy megtanulja, föllevenítse, énekelje és szövegét saját szemével lássa minden hitű, minden gondolatkincsű magyar fiatal, magyar felnőtt.

Lám, egy *cseppnyi* segítség milyen sokat jelent a testnek s a léleknek!

Az ajándékba kapott *Szép magyar ének* könyvet már a táskámba tettem, de végezetül még megkérdem ifjabb Béres Józsefet, Óbuda-Békásmegyery díszpolgárát, milyen címet gondol ennek a beszélgetésnek, ennek az elgondolkodtató háromnegyed órának. Nagy biztonsággal válaszol: A két Béres József...

LUKÁTS JÁNOS

Köszönet ifjabb dr. Béres Józsefnek,
aki 2020 februárjában osztotta meg gondolatait a szerzővel.

LUKÁTS JÁNOS

A negyedik bárd

Azok az ostoba konferenciák! Fecsegés, szócséplés, méretes csúsztatások. A fennálló rendszer dicsérgetése, egy-egy apróbb mellékmondat, hogy mégse tűnjünk gyávának. Aztán a rendszer kilehelte a lelkét vagy valamennyit a lelkéből, dicsérni már nem kellett föltétlenül, szidni meg inkább elfelejtettük. Egyszerre baráti találkozások résztvevői lettünk, világot láttunk, néha még értelmes emberekkel is találkoztunk. Közben lepergett néhány esztendő itt, Európa középvídekén, mi pedig egy sor történelmi tapasztalattal lettünk... gazdagabbak, óvatosabbak? Mindegy. Okos, jó konferenciák lettek!

A testvérien egyesült Németország délkeleti féltekéjén, egy régi város vadonatúj szállójában jöttek össze, elszánt küldöttek, akik a nemzetiségek (már nem kisebbségek!) megújuló lehetőségeiről számoltak be egymásnak: könyvekről, iskolákról, rendezvényekről keleten és nyugaton. Kötetbe gyűjtötték a növekvő számú nyúlfark-híreket, három napon át fecsegtek optimista részletességgel, a harmadik nap végére mindenki unatkozott és megszomjazott. A búcsúvacsora bábeli hangzavart gerjesztett.

Asztalunkhoz meglelt korú asszony közeledett. A miénkhez hasonló számú évet hordozhatott. Megállt asztalunk sarkánál, nem ismert senkit, nem ismerte senki. Tétován beszélt, de szava az egész asztalhoz szólt:

– Ugye, maguk magyarok?
– Igen, magyarok vagyunk.
– Meghallottam... – mondta zavartan. – Már tegnap is hallottam..., de csak most... Holnap már úgyis elmegyünk innen.
– Várt a konferencia végnapjára, és amikor az utolsó pillanat elérkezett, akkor jött oda hozzánk? Eddig miért nem? Most miért? Hibátlanul beszélt magyarul, mint te vagy én! Magyar volt.

– Negyven éve nem hallottam magyar szót – megakadt, mi némán számolni kezdtünk visszafelé –, vagy legfeljebb csak hallottam. Én magam nem beszéltem, nem úgy alakult az életem. – Aztán szólt egy városról, ahol él, békében és elégedetten. A városban kiváló egyetem, ahol ő megbecsült munkatárs, a város mellett hadikikötő. Német család, német nyelv, esetleg angol nyelvű recenziók. Tisztes, európai karrier...

– És negyven éve nem hallottam... nem hallottam magyar verseket. – Zavarát tétovázó tenyere mutatta, zavarunkat kekre nyílt szemünk mutatta. – Kérhetek valamit? Talán egy verset, amelyet... hogyha valaki, biztosan tud... – szeme segélykérően botorkált arcra. – Ha valaki elmondaná *A walesi bárdokat*. Azt nagyon szerettem, nagyon szeretem. És nem hallottam negyven éve... – Segélykiáltás volt ez a mondat, egymásra néztünk, meg lesütöttük a szemünket. Hogy ne lás-a a zavarunkat? Vagy valami egész más miatt?

Két nagy reményű fiatal volt közöttünk, a közelmúltban végzett bölcsészpalánták, ezek még nyilván tudják a verseket.

Belekezdtek, az első versszakba kétszer belehibáztak, aztán elhallgattak. Bennünk szégyen kezdett fészket rakni. Sándor, a lexikon jeles munkatársa, leszegte a fejét, maga elé mormogta a vers szavait. Vajon miért kell neki most itt... egy idegennek, csak azért, mert... Torkát köszörülte, elhallgatott, föl se nézett. Az asszony reményfogyottan állt az asztal sarkánál, a teremben pohárcsengés és tolakodó hangzavar. Végre Lőrinc állt fel, közelebb lépett az asszonyhoz. Könyvtáros volt, költő is volt. A lába azért remegett, színész nem volt. – *Edward király, angol király* – és szólt a ballada. Az asszony arcán öröm és bizalom kelt, felidéződtek szavak és sorok, és még valami, amit negyven éve hagyott maga mögött.

A szomszéd asztaloknál mintha csend támadt volna, előbb a meghökkenés, aztán a figyelem csendje. Ez valami más nyelv, nem amit megszoktak, nem német, nem angol, még csak nem is orosz. Akkor mi...? És ez a lüktetés, ez a ritmus, és a sorok vége összecseng... De hiszen ez vers, nem lehet más. Egy vers a konferencia végén. És ki tudja, milyen nyelven, de csengenek és zengenek a sorok. És mondja ez a középkorú, meri mondani, tudja mondani. Annak az asszonynak mondja, az meg hallgatja. De hát az német asszony, ha igaz. Hogy van ez?

Hódított Edward király, és vendégelt Montgomery. Jöttek a bárdok... és fogytak a bárdok. Emelkedett a versmondó hangja, és ajkát összeharapta az asszony. Párbeszéd szólt és indulat, fenyegetés és halálba küldés. A férfi keze reszketett és ökölbe szorult. Homlokára felhő szállt föl, a szeme szikrázott. Az asszony szeme szívárványos lett, aztán könnyek rezdültek elő pillái közül. És hallotta Lőrinc az asztalnál ülők közül a sóhajt: – Edward király, Arany János, Ötvenhat. És gördült előre a vers, gördült előre a történet, a történelem.

Ez valami más nyelv, nem amit megszoktak, nem német, nem angol, még csak nem is orosz. Akkor mi...?

A teremben futótűzként hangzott a suttogás: – Magyarok, hát persze, magyarok! – És mintha kezdtek volna a hallgatók sok mindent érteni – csak a szavak jelentését nem. Az asszony sóhajtott, és fejet biccentett. Más most nemigen tellett tőle. Szédelegve vonult kifelé a teremből. Lőrinc csak állt az asztal sarkánál. Magán érezte a tekinteteket, és hogy összesűgnak. Vajon mit? Fogalma se volt, nem magyarul súgtak.

Lőrinc ellépett az asztaltól, a varázs aprózódni kezdett. Keresztülment az asztalok között, a szemek a poharakra menekültek. Az asszony karján kabáttal kinn állt a ruhatárnál. Már letörölte könnyeit. Kezét nyújtotta:

– Köszönöm. Ezért jöttem. Negyven év után.

Seneca a haragról

Hogyan őrizzük meg a hidegvérünket?

„A harag egyfajta örültség, ugyanis magas árat fizetünk értéktelen dolgokért” – írta a híres, ókori sztoikus filozófus, drámaíró, Lucius Annaeus Seneca. *De ira*, vagyis *A haragról* című műve ma is épp olyan aktuális, mint évszázadokkal ezelőtt. Az i.sz. 52-ben keletkezett írás elsősorban arra hívja fel a figyelmünket, hogy a harag ellen hívjuk segítségül a racionalitást, és cselekedjünk átgondoltan. A Pallas Athéné Kiadó gondozásában most megjelent *Hogyan őrizzük meg a hidegvérünket?* című kötet Seneca művének korszerű újrafordítása, az eredeti latin szöveggel együtt kínál érdekes, teoretikus és gyakorlati útmutatást az olvasóknak az indulataik megfelelő kezelésére.

Seneca, felvilágosult társaihoz hasonlóan, megértette, hogy az egyén és a társadalom megmentése csak az erkölcsös élethez való visszatérés révén valósulhat meg. A filozófus szerint a harag a legviisszataszítóbb és legsztelenebb emberi szenvedély. Gyilkosságot, vádaskodást, háborúkat láthatunk a nyomában, városok és egész népek pusztulását okozta.

Ha a harag hevében reagálunk, téves benyomásaink lehetnek, félreértelmezhetünk helyzeteket...

Seneca alaptétele szerint a legjobb csírájában elfojtani a haragot, és javaslata alapján inkább lépünk hátra egyet, számoljunk el tízig, ha úgy érezzük, a harag lesz úrrá rajtunk, ugyanis a legjobb orvosság a haragra az idő. Hagyjunk időt magunknak, hogy lecsillapodjunk! – állítja. Ha a harag hevében reagálunk, téves benyomásaink lehetnek, félreértelmezhetünk embereket, helyzeteket, és hibás lépéseket tehetünk. Ezt pedig mérlegeljük akkor is, amikor valakit egy elkövetett hibáért kell számon kérnünk.

A James Romm által szerkesztett és újrafordított kötet rámutat, hogy a mai világban is sokat tanulhatunk az ókori bölcsék tanításaiból. Napjaink kontextusában Romm többek között azt ajánlja, hogy elevenítsük fel legutóbbi élményünket, amikor valaki felbosszantott bennünket, például ha valaki bevágott elénk autóval, vagy zárva volt a bolt, mire odaértünk, stb... Igazából mit számít mindez a klímaváltozás árnyékában, vagy egy nukleáris háború kirobbanásának fenyegetésében? – kérdezi. Romm továbbá kiemeli, hogy a mindennapos, valamint az univerzális dolgok egymás mellé rendelése Seneca egyik gyakran alkalmazott technikája volt.

De hogyan tudunk a haragon úrrá lenni? Seneca műve izgalmas válaszokat nyújt át a ma emberének a harag legyőzéséhez, és összefoglalót ad a bölcs önuralomhoz vezető útról.

A könyv emellett erkölcsi, etikai irányítúként is szolgálhat: hogyan élünk haragmentesen a mindennapokban, és hogyan kezeljük különböző embereket, illetve kiélezett helyzeteket anélkül, hogy ez az indulat elragadna bennünket.

James Romm amerikai író, kritikus, a New York állami Bard College irodalomprofesszora. Az ókori görög és római kultúrára és civilizációra szakosodott. Áttekintései és esszéi megjelentek többek között a Wall Street Journalban, a London Review of Booksban, valamint a Daily Beastben. Guggenheim-ösztöndíjas, majd Birkelund-ösztöndíjas volt a New York-i Közkönyvtár Dorothy és Lewis B. Cullman Írók és Tudósok Központjában, valamint életrajzi ösztöndíjat nyert a New York-i City University Leon Levy Központjában.

A *Hogyan őrizzük meg a hidegvérünket?* című kötet, valamint a Pallas Athéné Könyvkiadó (PABooks) korábban megjelent kiadványai megvásárolhatóak a PABooks könyvesboltjában, a Bölcs Várban. A kiadó gondozásában megjelenő könyvekről folyamatosan hírt adunk a www.pallasathenekiado.hu oldalon, ahol a kötetek webshopen keresztül is megvásárolhatóak.

A Pallas Athéné Könyvkiadó kiemelt figyelmet fordít a közösségépítésre is. Facebook oldalán (www.facebook.com/PallasAtheneKiado) az érdeklődők további hasznos, érdekes információkat találhatnak a megjelenő könyvekről és a hozzájuk kapcsolódó eseményekről.

Murányi László rovata

Jus murmurandi

„Abban az országban, ahol a közutak öntöttvas közmű-fedlapjait tíz- és tízezer számra nem tudják pontosan hozzáigazítani az úttest szintjéhez (emiatt sok millió gépkocsi futóművét éri ütés újra meg újra), abban az országban tán nem is az építőiparral, mint inkább az erkölcssel van baj.” (Csete György, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, Kossuth- és Magyar Örökség díjas, Prima Primissima és a Magyar Művésztért díjas építőművész, az ópusztaszeri Történeti Emlékpark jurtáinak megálmodója és megépítője)

Argentina végtelen pampáinak juhásztorai két évtizede még jól megélték megnyírt állataik százainak, ezreinek kiváló gyapjából.

Manapság panaszkodnak: legfeljebb ha egy eurót kapnak egy-egy állat bundájáért – tehát kb. 300 Ft-ot.

Mit csináljunk? – kérdik a filmben a gaucók, akik egyébként évszázadok óta a spanyol szabadság és büszkeség szimbólumai e hatalmas országban.

Mi innen, e gyönyörű Kárpátok ölelte áldott medencéből azt üzenjük, hogy ismerjétek fel ellenségeiteket, akik a többi pénzen ülnek.

S egyszer mondjátok ki: elég volt!

Mi egyszer kimondtuk 1956-ban. De nem pénzért, ám annál ezerszer többért: a tiszta, bolsevikmentes szabadságért.

Ha nem így tesztek, örökké magányos, szegény gaucók lesztek.

Az egyik multi élelmiszer-áruház cukrászdája záróra előtt egy órával féláron ad mindent, ami a pultján megmaradt. Az eladók ennyiért sem vihetik haza, állásvesztés terhe mellett. (Egymást figyelik?...) A maradékot a kukába kell dobniuk.

E helytől pár száz méterre, szellemi fogyatékosok egyházi otthonában 50–60 gyereket ápolnak évtizedek óta. Kérdé-

semre, hogy a megsemmisítés helyett nem juthatna-e oda a megmaradt áru, a vezető ezt mondja: bonyolult engedélyek kellenének hozzá, meg – ellenőrzés...!

Válaszom erre akkor nem volt, de ide írtam, amit gondoltam: ez már a teljesen kiégett emberi érzések legmélye.

Uram, irgalmazz majd nekik az elszámolásnál!...

Az Európa-hírű fővárosi zeneműbolt – fogalom, ám a tervezett vásárlás eredménytelen.

Az eladó azt mondja, hogy azok a CD, amelyeket egy bizonyos művésztől keresek, elfogytak, és a cégvezetés döntése szerint nem nyomják újra.

Egy pillanatra megáll közöttünk a levegő.

Egy zaklatott életű, kitalálást, poklokat megjárt, magyar és nemzetközi művészi kitüntetések sorát kiérdemelt magyar zseniről van szó, aki bámulatos zongorajátékával annak idején üstökösként robbant a világ zenei életébe.

Nemcsak mi mondjuk ezt. A zenei világ is mindmáig, végleges eltávazása után több mint 25 évvel.

Alapítványának áldásait ma is sok, arra érdemes fiatal tehetség élvezi.

„Nem nyomjuk újra.” Nem fér a mondat a fejembe.

Vannak tehát magas zenei széken ülő emberek, akik eldöntik, hogy X vagy Y művészete ne folytatódjon számunkra és utódaink számára? Lassan kopjon ki? Felejtődjék el?

E döntőköket (tudnak legalább egy picit is zongorázni?) ki kente fel, hogy művész-életművekkel játszadozzanak?

A cél netán, hogy az idő múlásával, csak e felkentek által „jóváhagyott” belterjes művészet maradjon?

Mert a brancs-felkentek úgy akarják?...

Ez nem lehetséges.

Az efféléket mihamarabb ki kell emelni foteljeikből.

Jövedelemadó 1%

TISZTELT OLVASÓNK! KEDVES BARÁTUNK!

A Búvópatak szerkesztősége és kiadója nevében arra kérjük a lap olvasóit, barátait és szerzőit, hogy személyi JÖVEDELEM-ADÓJUK 1%-ÁT A BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY javára ajánlják fel!

A kedvezményezett adószáma: 18776278-1-14

A kedvezményezett neve: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány legfőbb feladatának a Búvópatak folyóirat kiadását tekinti.

KÖSZÖNJÜK!

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukács János, Németh István Péter,

Ország László, Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2020. április, sorszáma: 4/2020

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Ország László fotója

Kapható az újságárusoknál

A *Bűvópatakot* 2020-ban is keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

MINISZTERELNÖKSÉG

9 771588 933004

20004